

БАНКРУТСТВО:
практичні аспекти

Практичним посібником "Банкрутство: практичні аспекти" Проект "Центр комерційного права", що здійснюється компанією "Делойт Туш Томатсу" за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, продовжує публікацію серії видань для юристів з актуальних питань українського законодавства.

Посібник з питань банкрутства має на меті, з одного боку, сприяти розумінню процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, а з другого – слугувати практичним посібником для підприємців, юристів, державних службовців – усіх, хто має відношення до підприємництва в Україні.

Посібник містить теоретичні та практичні матеріали щодо застосування законодавства про відновлення платоспроможності боржника в Україні, інформацію щодо механізмів виходу підприємства зі складного становища, проблем санації та ліквідації, поняття мораторію, вимог кредиторів, реєстру вимог кредиторів, мирової угоди тощо. У посібнику фахівці досліджували також економічні аспекти реорганізації неплатоспроможних підприємств.

Цей випуск буде корисним для юристів та керівників підприємств, арбітражних керуючих, викладачів та студентів вищих навчальних закладів, а також широкого кола зацікавлених осіб.

Проект здійснюється фірмою Делойт Туш Томатсу
за фінансової підтримки
Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Project funded by the US Agency for International Development

За більш докладною інформацією звертайтеся:
Київ, 01004, вул. Шовковична, 42-44.
Тел.: (044)490-65-75
Факс: (044)490-65-74
Ел. пошта:clc@clc.com.ua

ЗМІСТ

Сергій Донков

Методичні вказівки для кредиторів з проведення процедури банкрутства (до санації) в рамках закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" 5

Анатолій Жуков

Представницькі органи кредиторів 23

Гаррі Вудуд

Реєстр вимог кредиторів – скелет справи про банкрутство 27

Мирова угода у справах про банкрутство 51

Олександр Залетов

Особливості банкрутства, реорганізації та ліквідації страхових організацій 61

Сергій Донков,
начальник юридичного управління
Державного агентства з питань банкрутства

ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА (ДО САНАЦІЇ) В РАМКАХ ЗАКОНУ УКРАЇНИ " ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА АБО ВИЗНАННЯ ЙОГО БАНКРУТОМ"

НЕОБХІДНІ ДІЇ КРЕДИТОР А ДЛЯ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

Які можливості надає процедура банкрутства?

- Якщо ви отримали рішення суду;
- якщо боржник визнав свої грошові зобов'язання перед вами;
- якщо ваші грошові вимоги не повністю забезпечені заставою,

обов'язково скористайтеся можливістю ініціювати судову справу про банкрутство.

В цьому випадку ви дістаєте можливість:

- 1) зупинити виконання боржником грошових зобов'язань перед іншими кредиторами та зобов'язань щодо сплати податків і зборів, зупинити заходи, спрямовані на забезпечення виконання зобов'язань боржника, строк виконання яких настав до порушення справи про банкрутство;
- 2) шляхом укладання мирової угоди та/ або процедури санації:

- відновити платоспроможність боржника, реструктуризувати (списати, відстрочити або розстрочити) зобов'язання боржника перед бюджетом (п. 2 ст. 36);
 - обміняти ваші вимоги на акції боржника;
 - здійснити заходи фінансової та/або операційної реструктуризації підприємства-боржника;
 - залучити інвесторів і заінтересованих осіб з метою виконання ними у повному обсязі або частково зобов'язань боржника;
- 3) реалізувати стягнення дебіторської заборгованості боржника;
- 4) на стадіях санації або ліквідації боржника належним чином організувати оцінку, інвентаризацію, конкурсний або аукціонний продаж майна боржника (ст. ст. 19, 20, 29, 30).

За яких умов кредитор має право звернутися із заявою про порушення справи про банкрутство?

Кредитор має право звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство за таких умов:

1. Безспірні вимоги (визнані боржником, підтвержені виконавчими документами чи розрахунковими документами, за якими здійснюється списання коштів з рахунків боржника) кредитора (кредиторів) до боржника сукупно складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.
2. Строк, встановлений для погашення вимог, має бути не меншим за три місяці.
3. Строк настання безспірних вимог визначається відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством

України (ст. 1, визначення термінів "грошове зобов'язання" та "безспірні вимоги кредиторів").

4. Підтвердженням безспірних вимог кредиторів можуть бути:
- рішення, постанови та ухвали судів;
 - виконавчі листи;
 - виконавчі написи нотаріусів;
 - неоплачені розрахункові документи, за якими здійснюється списання коштів з рахунків боржника, з підтвердженням банківською установою боржника про прийняття цього документа до виконання із зазначенням дати прийняття (п. 8 ст. 7)
 - інші документи (ст. 3 Закону України "Про виконавче провадження").

Якщо раніше позовне провадження щодо визнання вимог кредитора не порушувалося (немає відповідного рішення суду або виконавчих документів), рекомендується надіслати боржнику претензію і на підставі відповіді боржника на претензію з визнанням боргу пред'явити до банку платіжну вимогу щодо безспірного списання визнаної боржником суми (ст. 8 Господарського процесуального кодексу України). Цей документ повинен повернутися з банку боржника в банк кредитора з відміткою про прийняття до виконання.

Підставою для порушення справи про банкрутство може бути об'єднана заборгованість боржника щодо різних зобов'язань перед цим кредитором.

Кредитори мають право об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до суду з однією заявою. Така заява підписується всіма кредиторами, які об'єднали свої вимоги (п. 9 ст. 7).

На які строки розраховувати кредитор при ініціюванні справи про банкрутство?

Процесуальні дії	Процесуальні строки	Залежність від інших дій (подій)
Подання заяви про порушення справи про банкрутство	3 місяці	з моменту, встановленого для виконання вимог
Прийняття або відмова суду в прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство, повернення заяви	5 днів	з дня надходження заяви
Відкликання заяви	1 місяць	після опублікування оголошення, у випадку відсутності заяв інших кредиторів
Порушення провадження у справі про банкрутство	5 днів	з моменту прийняття заяви
Введення процедури розпорядження майном боржника.		
Призначення розпорядника майна		
Відзив боржника на заяву про порушення справи про банкрутство	30 днів	до дати проведення підготовчого засідання
Підготовче засідання суду	на 30-й день	з дня прийому заяви про порушення справи про банкрутство
Оголошення про порушення справи про банкрутство	10 днів	з дня проведення підготовчого засідання
Пред'явлення грошових вимог кредитора	1 місяць	з дня публікації
Складання розпорядником майна реєстру вимог кредиторів	2 місяці 10 днів	після дати проведення підготовчого засідання суду
Попереднє засідання суду Затвердження реєстру кредиторів	3 місяці	після проведення підготовчого засідання суду

Куди подається заява про порушення справи про банкрутство?

Заява про порушення справи про банкрутство подається до господарського суду за місцезнаходженням боржника (п. 1 ст. 6).

Що повинна містити заява про порушення справи про банкрутство?

Заява про порушення справи про банкрутство подається кредитором у письмовій формі, підписується керівником кредитора (особою, повноваження якої визначені законодавством або установчими документами (п. 1 ст. 7).

Заява кредитора про порушення справи про банкрутство повинна містити відомості, передбачені пунктом 1 ст. 7.

Заява кредитора повинна містити додатково такі відомості (п. 7 ст. 7):

1. Розмір вимог кредитора до боржника із зазначенням розміру неустойки (штрафу, пені), яка підлягає сплаті.
2. Виклад обставин, що підтверджують наявність зобов'язання боржника перед кредитором, з якого виникла вимога, а також строк його виконання.
3. Докази того, що сума підтверджених вимог перевищує суму в триста мінімальних розмірів заробітної плати.
4. Докази обґрунтованості вимог кредитора.
5. Інші обставини, на яких ґрунтується заява кредитора.

До заяви додаються відповідні документи (п. 8 ст. 7):

1. Рішення суду, який розглядав вимоги кредитора до боржника.

2. Копія неоплаченого розрахункового документа з підтвердженням банківською установою боржника про прийняття цього документа до виконання із зазначенням дати прийняття, інші документи, які підтверджують визнання боржником вимог кредитора.
3. Докази того, що вартість предмета застави є недостатньою для повного задоволення вимог кредитора, який подає заяву.

При підготовці заяви необхідно з'ясувати точні реквізити боржника на день подання заяви, переконатися, що боржник не ліквідований або реорганізований (у такому разі треба визначити правонаступників боржника). Необхідно також мати інформацію про те, що стосовно боржника не порушено (вже порушено) справу про банкрутство.

Недотримання цих заходів може привести до відмови суду у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство (п. 2 ст. 8).

Щодо прийняття, відмови чи повернення заяви про порушення справи про банкрутство не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви до суду має бути винесена ухвала, яка може бути оскарженою (у випадку відмови чи повернення) (ст. ст. 8, 9).

У разі прийняття заяви судом (п. 1 ст. 11):

- 1) виноситься ухвала про порушення провадження у справі про банкрутство;
- 2) вводиться процедура розпорядження майном боржника;
- 3) призначається розпорядник майна боржника;

- 4) визначається дата проведення підготовчого засідання суду (не пізніше ніж на тридцятий день з дня прийняття заяви про порушення справи про банкрутство);
- 5) вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Які питання розглядаються у підготовчому засіданні?

1. Розглядаються вимоги кредитора (кредиторів), який подав заяву про порушення справи про банкрутство, визначається розмір його (їхніх) вимог (п. п. 4, 11 ст. 11).
2. Виявляються всі кредитори та особи, які бажають взяти участь у санації боржника. Для цього суддя виносить ухвалу, якою зобов'язує заявника у десятиденний строк за його рахунок подати до офіційних друкованих органів оголошення про порушення справи про банкрутство згідно з п. 5 ст. 11.
3. Може бути призначена експертиза для визначення фінансового становища боржника, аудиторська перевірка боржника (за рахунок боржника або кредитора - лише за згодою останнього) (п. п. 7, 10 ст. 11).
4. З'ясовуються ознаки неплатоспроможності боржника (п. 7 ст. 11).
5. Визначається дата складення розпорядником майна реєстру вимог кредиторів.
6. Визначається дата попереднього засідання суду.
7. Визначається дата скликання перших загальних зборів кредиторів.
8. Визначається дата засідання суду, на якому буде винесено ухвалу про санацію боржника чи про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, чи про припинення провадження у справі про банкрутство.

Ухвалу суду за результатами підготовчого засідання може бути оскаржено.

Які наслідки має введення процедури розпорядження майном?

1. Призначається розпорядник майна з числа осіб, зареєстрованих державним органом з питань банкрутства як арбітражні керуючі, в тому числі за пропозицією кредиторів, на строк не більше ніж на шість місяців (строк призначення може бути змінений за клопотанням комітету кредиторів, власника боржника чи самого розпорядника майна) (ст. 13).

Права розпорядника майна (п. 8 ст. 13):

- скликати збори кредиторів і брати в них участь з правом дорадчого голосу;
- аналізувати фінансове становище боржника та рекомендувати зборам кредиторів заходи щодо його фінансового оздоровлення;
- звертатися до суду у випадках, передбачених цим Законом;
- одержувати винагороду;
- залучати спеціалістів на договірній основі;
- подавати заяву про дострокове припинення обов'язків.

Обов'язки розпорядника майна викладені у п. 9 ст. 13.

2. Суттєво обмежуються права органів управління боржника (п. п. 11-13 ст. 13):

- 1). Вони не мають права приймати рішення про:
 - реорганізацію і ліквідацію боржника;

- створення юридичних осіб або про участь в інших юридичних особах;
- створення філій та представництв;
- виплату дивідендів;
- проведення боржником емісії цінних паперів;
- вихід із складу учасників боржника юридичної особи, придбання в акціонерів раніше випущених акцій боржника.

2). Вони зобов'язані погоджувати із розпорядником майна:

- рішення про участь боржника в об'єднаннях юридичних осіб;
- угоди щодо:
 - передачі нерухомого майна в оренду, заставу, внесення зазначеного майна до статутного фонду господарського товариства або розпорядження таким майном іншим чином;
 - одержання та видачі позик (кредитів), поручительства і видачі гарантій, уступки вимоги, переведення боргу, а також передачі в довірче управління майна боржника;
 - розпорядження іншим майном боржника, балансова вартість якого складає понад один відсоток балансової вартості активів боржника.

Призначення розпорядника майна не є підставою для припинення повноважень керівника чи органу управління боржника (п. 15 ст. 13).

Повноваження органів управління боржника можуть бути припинені у випадках, передбачених п. 16 ст. 13 і ухвалою суду, а також за клопотанням комітету кредиторів можуть бути тимчасово передані розпоряднику майна.

АРБИТРАЖНІ КЕРУЮЧІ

Хто такі арбітражні керуючі (АК)?

АК - це центральна фігура процедури банкрутства. Через нього відбувається зв'язок між усіма учасниками судової процедури банкрутства - боржником, кредиторами та судом. АК виступає як розпорядник майна боржника, керуючий санацією або ліквідатор банкрута. Від його дій багато в чому залежить: чи буде відновлена платоспроможність боржника або його буде визнано банкрутом та ліквідовано, чи отримають кредитори задоволення своїх вимог, чи одержать заробітну плату працівники підприємства-боржника, а також - наскільки точно, повно й оперативно буде надаватися інформація до суду.

Які основні функції АК у процедурі банкрутства?

Функції АК у процедурі банкрутства дуже широкі.

В числі його основних прав та обов'язків на різних стадіях процесу є:

- скликання зборів і комітету кредиторів;
- здійснення заходів щодо захисту майна боржника;
- виявлення кредиторів і дебіторів боржника;
- розгляд вимог кредиторів, заявлених до боржника;
- формування та ведення реєстру кредиторів;
- вживання заходів для захисту майна боржника;
- узгодження угод боржника щодо керування його майном;
- розробка плану санації боржника, мирової угоди між боржником і кредиторами;
- підготовка та здійснення санаційних процедур (у тому числі: реструктуризація підприємства-боржника

та його боргових зобов'язань, ліквідація дебіторської заборгованості, продаж частини майна боржника);

- розпорядження та/або управління майном боржника;
- ліквідація боржника, визнаного банкрутом;
- інші функції, передбачені законодавством.

При здійсненні своїх функцій АК повинен добросовісно виконувати свої зобов'язання, враховуючи інтереси як боржника, так і його кредиторів, не зловживати своїми правами.

Хто може бути арбітражним керуючим?

Згідно із ст. ст. 1, 3¹, 13 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (далі по тексту - Закон) АК - це фізична особа, суб'єкт підприємницької діяльності, яка має вищу юридичну чи економічну освіту, володіє спеціальними знаннями, має відповідну ліцензію, не є зацікавленою особою щодо боржника і кредиторів та діє на підставі ухвали суду.

При призначенні АК *розпорядником майна* судом враховується факт відсутності в АК заінтересованості стосовно боржника, відсутність судимості за вчинення корисливих злочинів. Розпорядником майна також не може бути особа, яка здійснювала раніше управління боржником.

Керуючим санацією може бути призначений АК, який виконував повноваження розпорядника майна (п. 2 ст. 17), або керівник підприємства-боржника.

Ліквідатором може призначатися особа, яка виконувала повноваження розпорядника майна або (та) керуючого санацією боржника (п. 1 ст. 24).

Який порядок ліцензування АК?

АК обов'язково повинен мати ліцензію.

Ліцензування АК здійснюється на основі Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" (ст. 8), постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку органів ліцензування" від 14 листопада 2000 р., № 1698; Ліцензійних умов здійснення господарської діяльності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), затверджених наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерства економіки України від 4 травня 2001 р., № 72/49.

Згідно з ліцензійними умовами для одержання спеціальних знань арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) суб'єкт господарської діяльності повинен пройти навчання в порядку, встановленому законодавством. Навчання АК проводиться на основі Положення про порядок навчання і підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, затвердженого наказом Міністерства економіки України від 17 березня 2001 р., № 57. Відповідно до Положення навчання здійснюється на договірних умовах між навчальним закладом, з яким укладено угоди щодо навчання та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, і фізичною особою, яка претендує на право виконання функцій арбітражного керуючого. Навчання арбітражних керуючих провадять навчальні заклади, які здійснюють свою діяльність згідно з постановами Кабінету Міністрів України "Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів" від 5 квітня

1994 р., № 228, "Про ліцензування, атестацію і акредитацію учбових закладів" від 12 лютого 1996 р., № 200 й які уклали угоди про навчання та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих із Міністерством економіки України. Перелік навчальних закладів, яким надано право здійснювати навчання, публікуються у друкованих виданнях і на зовнішній WEB-сторінці Міністерства економіки України.

Без ліцензії призначаються:

- розпорядник майна селянського (фермерського) господарства (п. 9 ст. 50 Закону);
- керуючий санацією - керівник боржника (п. п. 2, 3 ст. 17; п. п. 1-4 ст. 53);
- ліквідатор у разі банкрутства боржника, який ліквідується власником (п. 2 ст. 51).

В якому порядку здійснюється призначення та усунення АК?

Арбітражні керуючі у справі про банкрутство призначаються судом (ст. 1; п. 2 ст. 13; п. 3 ст. 17).

Розпорядник майна призначається судом із числа осіб, зареєстрованих як арбітражні керуючі (п. 2 ст. 13), на строк не більше ніж на шість місяців. Цей строк може бути продовжений або скорочений судом за клопотанням комітету кредиторів, самого розпорядника майна чи власника (п. 7 ст. 13).

Кредитори мають право запропонувати кандидатуру розпорядника майна.

Суд може відхилити кандидатуру розпорядника майна або керуючого санацією, запропоновану комітетом кредиторів, якщо вона не відповідає вимогам статей 1, 3¹, 13, 17 Закону.

Підставою для усунення розпорядника майна від виконання ним своїх обов'язків є:

- позбавлення АК (анулювання) ліцензії в установленому порядку (п. 2 ст. 3¹, п. 4 ст. 13);
- невиконання чи неналежне виконання арбітражним керуючим своїх обов'язків, що завдало значної шкоди боржнику чи кредиторам (п. 8 ст. 3¹);
- рішення суду про проведення санації, затвердження мирової угоди чи визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (п. 10 ст. 13);
- рішення суду про призначення нового АК за клопотанням комітету кредиторів (п. 8 ст. 16).

Призначення *керуючого санацією* здійснюється шляхом винесення судом ухвали на строк, що не перевищує строку дії процедури розпорядження майном (п. 1 ст. 17).

Кандидатура керуючого санацією може бути запропонована комітету кредиторів будь-яким із кредиторів, представником органу, уповноваженого управляти майном боржника (п. 2 ст. 17).

АК звільняється судом від виконання повноважень керуючого санацією у таких випадках:

- за його заявою;
- на підставі рішення комітету кредиторів у разі невиконання чи неналежного виконання ним своїх обов'язків (п. 8 ст. 17);
- затвердження звіту керуючого санацією або дострокове припинення процедури санації тягне за собою припинення повноважень АК як керуючого санацією (п. 7 ст. 17).

Ліквідатор призначається судом постановою про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури в порядку, передбаченому для призначення керуючого санацією.

Суд має право призначити ліквідатором особу, яка виконувала повноваження розпорядника майна та (або) керуючого санацією боржника (п. 1 ст. 24).

Суд може припинити повноваження ліквідатора за клопотанням комітету кредиторів у разі невиконання або неналежного виконання ліквідатором своїх обов'язків (п. 13 ст. 30).

Ліквідатор виконує свої повноваження до завершення ліквідаційної процедури (п. 3 ст. 24).

На яких умовах працює арбітражний керуючий?

АК здійснює свою діяльність, як правило, на підставі відповідної угоди як суб'єкт підприємницької діяльності. Вимоги щодо укладення угоди у письмовій формі та певних необхідних умов такої угоди в Законі не міститься. Також залишається спірним питання про те, з ким повинен укласти угоду АК - із кредитором, боржником чи інвестором. У п. 10 ст. 3¹ визначено: "Оплата послуг, відшкодування витрат арбітражних керуючих (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків здійснюються в порядку, встановленому цим Законом, за рахунок коштів, одержаних від продажу майна боржника, або за рахунок коштів кредиторів чи коштів, одержаних у результаті виробничої діяльності боржника", тобто йдеться про зобов'язання сторін - суб'єктів господарської діяльності, які виникають із угоди (ст. ст. 4, 44, 151 Цивільного кодексу України). Звичайно контрагентом

АК виступає кредитор, інвестор або боржник, який безпосередньо оплачує працю АК, відшкодування його витрат, працю залучених спеціалістів, додаткову винагороду АК.

Життя та здоров'я АК можуть бути застраховані за рахунок коштів кредиторів у порядку, визначеному законодавством (п. 15 ст. 3¹).

Які розмір і порядок оплати праці АК?

Згідно із п. 12 ст. 3¹: " Оплата послуг арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) за кожен місяць здійснення ним своїх повноважень встановлюється та виплачується в розмірі, встановленому комітетом кредиторів і затвердженому господарським судом, якщо інше не встановлено цим Законом, але не менше двох мінімальних заробітних плат та не більше середньомісячної заробітної плати керівника боржника за останні дванадцять місяців його роботи перед порушенням провадження у справі про банкрутство".

Безумовно, такий розмір оплати праці АК не може покривати усіх його витрат на виконання своїх обов'язків, тим більше, що самотійно справитися з усіма поточними завданнями АК не в змозі. Для цього йому необхідно залучати на договірній основі спеціалістів у сфері банкрутства: юристів, аудиторів, експертів-оцінювачів. З цією метою Законом передбачаються такі положення: "Кредитори можуть створювати фонд оплати послуг, відшкодування витрат та виплати додаткової винагороди арбітражному керуючому (розпоряднику майна, керуючому санацією, ліквідатору). Формування фонду та

порядок використання його коштів визначаються рішенням комітету кредиторів та затверджуються ухвалою господарського суду" (п. 11 ст. 3¹). "Кредитори мають право встановлювати і виплачувати арбітражному керуючому за результатами його діяльності додаткову винагороду, розмір якої затверджується господарським судом" (п. 13 ст. 3¹).

Як здійснюється контроль за діяльністю АК?

Контроль за діями арбітражних керуючих здійснюють комітет кредиторів, суд, державний орган з питань банкрутства.

Розпорядник майна надає суду та комітету кредиторів звіт про свою діяльність, відомості про фінансове становище боржника, пропозиції щодо можливості відновлення платоспроможності боржника. Він також зобов'язаний надавати державному органу з питань банкрутства відомості, необхідні для ведення єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено справу про банкрутство (п. 9 ст. 13).

Керуючий санацією зобов'язаний повідомляти державний орган з питань банкрутства про своє призначення, затвердження мирової угоди, закінчення виконання плану санації, про своє звільнення від обов'язків (п. 6 ст. 17).

Керуючий санацією звітує перед комітетом кредиторів щодо послідовної реалізації плану санації (п. 6 ст. 17).

Ліквідатор не рідше одного разу на місяць надає звіт комітету кредиторів та необхідні відомості на вимогу суду або державного органу з питань банкрутства (п. п. 11, 12 ст. 30).

Об'єднання арбітражних керуючих

З метою захисту своїх прав, обміну думками, досвідом, інформацією щодо ринку послуг, а також підвищення свого професійного рівня арбітражні керуючі об'єднуються в професійні та громадські організації.

Національна професійна спілка арбітражних керуючих України (Голова – В'язовченко А.М.) діє понад рік: вона зареєстрована у червні 2002 р. Громадські організації спеціалістів з відновлення платоспроможності підприємств у різний час виникли у Києві, Придніпров'ї, Криму. В липні 2002 р. зареєстрована всеукраїнська громадська організація “Спілка кризис-менеджерів України” (Президент - Михайліді П.М.), яка об'єднує не тільки арбітражних керуючих, але й спеціалістів з відновлення платоспроможності підприємств (юристів, економістів, аудиторів та ін.), – усіх, хто виявив бажання у спільних інтересах об'єднати свої зусилля.

Анатолій Жуков,

Голова експертно-юридичної ради Асоціації українських банків, заступник Голови Правління АКБ “Мрія”

ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ОРГАНИ КРЕДИТОРІВ

У процедурі банкрутства діють такі представницькі органи кредиторів: загальні збори кредиторів і комітет кредиторів. Юридичні особи - кредитори беруть участь у зборах і комітеті кредиторів через своїх представників. Фізичні особи можуть брати участь у представницьких органах кредиторів як безпосередньо, так і через представника. Для участі в загальних зборах і комітеті кредиторів представника юридичної або фізичної особи необхідно оформити довіреність. Довіреність від імені юридичної особи складається за підписом її керівника з прикладенням печатки і не потребує нотаріального оформлення. Довіреність, видана фізичною особою, підлягає нотаріальному посвідченню. Строк довіреності не може перевищувати трьох років. Якщо строк довіреності не зазначений, вона зберігає силу протягом одного року з дня її вчинення. Довіреність, в якій не зазначена дата її вчинення, недійсна.

Перші збори кредиторів проводяться за місцезнаходженням боржника. Проведення зборів кредиторів організовує розпорядник майна. Про місце і час проведення перших зборів кредиторів розпорядник майна повідомляє кредиторів протягом десяти днів після винесення ухвали за результатами попереднього засідання господарського суду.

Кредитори мають на зборах кредиторів кількість голосів, пропорційну сумі вимог кредиторів, включених до реєстру вимог кредиторів, кратній тисячі гривень.

У зборах можуть брати участь представник працівників боржника та арбітражний керуючий з правом дорадчого голосу.

Збори кредиторів вважаються повноважними незалежно від кількості голосів кредиторів, які беруть участь у зборах, якщо всіх кредиторів було письмово повідомлено про час і місце проведення зборів.

До компетенції зборів кредиторів належить прийняття рішення про:

- вибори членів комітету кредиторів;
- визначення кількісного складу комітету кредиторів, визначення його повноважень;
- дострокове припинення повноважень комітету кредиторів або окремих його членів.

Вибори комітету кредиторів проводяться за списком відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх на зборах кредиторів. Комітет кредиторів має бути обраним у складі не більше семи осіб. Рішення про створення та склад комітету кредиторів направляється до господарського суду.

До компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення про:

- вибори голови комітету;
- скликання зборів кредиторів;
- підготовку та укладення мирової угоди;
- внесення пропозицій господарському суду щодо продовження або скорочення строку процедур розпорядження майном боржника чи санації боржника;

- погодження кандидатури керуючого санацією, ліквідатора;
- вибір інвестора (інвесторів);
- схвалення плану санації боржника;
- звернення до господарського суду з клопотанням про:
 - відкриття процедури санації,
 - визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури,
 - припинення повноважень арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) та про призначення нового арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора),
 - надання згоди на укладення арбітражним керуючим значних угод боржника чи угод боржника, щодо яких є заінтересованість.

У роботі комітету кредиторів має право брати участь з правом дорадчого голосу арбітражний керуючий, представник працівників боржника та, за необхідності, представник органу, уповноваженого управляти майном боржника, представник органу місцевого самоврядування.

Рішення зборів (комітету) кредиторів вважається прийнятим більшістю голосів присутніх на зборах (комітеті) кредиторів.

Наступні збори кредиторів скликаються арбітражним керуючим за його ініціативою або за ініціативою комітету кредиторів чи інших кредиторів, сума вимог яких складає не менше однієї третини всіх вимог, включених до реєстру вимог кредиторів, або за ініціативою однієї третини кількості голосів кредиторів.

Збори кредиторів на вимогу комітету кредиторів або окремих кредиторів скликаються арбітражним керуючим

(розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) протягом двох тижнів з дня надходження письмової вимоги про їх скликання.

На стадії санації зборами кредиторів розглядається звіт керуючого санацією. Ці збори скликаються не пізніше десяти днів після закінчення процедури санації чи появи підстав для її припинення.

За результатами розгляду звіту керуючого санацією збори кредиторів приймають одне з таких рішень:

- про виконання плану санації, закінчення процедури санації та відновлення платоспроможності боржника;
- про звернення до господарського суду з клопотанням про дострокове припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника та переходом до розрахунків з кредиторами;
- про звернення до господарського суду з клопотанням про продовження встановленого строку процедури санації;
- про звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- про укладення мирової угоди.

Звіт керуючого санацією, розглянутий зборами кредиторів, і протокол зборів кредиторів направляються в господарський суд не пізніше п'яти днів після дати проведення зборів кредиторів.

Гаррі Вудд,
арбітражний керуючий

РЕЄСТР ВИМОГ КРЕДИТОРІВ — КІСТЯК СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

Нижченаведені міркування щодо реєстру вимог кредиторів, щодо його важливості у процесі банкрутства, суті, форми, порядку складання, тонкощів та нюансів рекомендуємо читати у такому порядку: пункт 1 прочитати максимально уважно всім читачам, погодитися чи не погодитися з викладеним - це вже особиста справа кожного. У разі, коли Ви загалом погоджуєтесь зі змістом пункту 1, тоді читайте пункт 2. У протилежному випадку: а) якщо Ви практикуючий арбітражний керуючий, зразу переходьте до пункту 3; б) якщо Ви цікавитесь проблемами банкрутства як "сторона у справі про банкрутство", переходьте до читання пункту 4 (відповідний підпункт).

Попередні міркування

Для повного, всебічного розуміння важливості реєстру вимог кредиторів (надалі Реєстр) у цілісній системі судової процедури відновлення платоспроможності боржника, впливу на подальші дії учасників справи про банкрутство, на "життєздатність" підприємства-боржника у майбутньому необхідно нагадати декілька очевидних фактів.

По-перше, суттю Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (надалі Закон) є, передусім, відновлення платоспроможності підприємства-боржника, розв'язання через судові процедури його, у першу чергу, фінансових проблем, *"а ти кож задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу ти (або) зміну організаційно-пра*

вової та виробничої структури боржника” (абзац 12 статті 1 Закону). Тобто, головне - відновити платоспроможність підприємства, “а також” (підкреслює, що це - другорядне завдання: по можливості, якщо вдасться, в якісь мірі тощо) - задовольнити кредиторські вимоги. З суті Закону випливає підпорядкованість Реєстру головній задачі – відновленню платоспроможності боржника.

По-друге, не існує Реєстру без справи про банкрутство, тобто Реєстр є певним судовим документом на певній стадії судового провадження у справі про банкрутство. Нагадаємо, що провадження у справі про банкрутство у більшості випадків проходить три “ключові точки”, а саме:

- порушення провадження у справі про банкрутство;
- винесення ухвали про санацію боржника або прийняття постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- припинення провадження у справі про банкрутство.

Відповідно, Законом передбачені й судові процедури – розпорядження майном боржника, санація боржника або ліквідація банкрута. Про процедуру мирової угоди – окрема розмова. Очевидно, що вибір процедури санації або ліквідації повністю зумовлюється ходом провадження у справі на стадії процедури розпорядження майном боржника.

У свою чергу, процедура розпорядження майном містить п’ять вузлових моментів:

- підготовче засідання (визначення процесуальних строків у справі);
- оголошення в офіційному друкованому органі;
- складання та затвердження Реєстру (попереднє засідання);

- перші збори кредиторів та засідання комітету кредиторів;
- засідання суду, на якому виноситься ухвала про санацію боржника або приймається постанова про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

З цих п’яти вузлових моментів процедури розпорядження майном найбільш складним є етап формування Реєстру. Найбільш складний він через величезну кількість документів, які необхідно вивчити, опрацювати; через неймовірну масу розрахунків, які необхідно здійснити або перевірити, щоб підтвердити чи спростувати розміри кредиторських вимог і т.ін. І на все це боржник і розпорядник майна мають, щонайбільше, один місяць. Від того, яким буде Реєстр, від його структури щодо черговості, щодо виробничих зв’язків залежить сама можливість відновлення платоспроможності боржника, соціальний комфорт чи дискомфорт процедури, стосунки з постачальниками, місце та репутація на ринках у майбутньому. “Належно складений” Реєстр - це основа для подальшого провадження у справі, “кістяк” процедури, на який нарошуються “м’язи” плану санації та натягується “шагренева шкіра” мирової угоди. Успіх відновлення платоспроможності шляхом провадження справи про банкрутство базується на трьох китах: правильному Реєстрі, безжалісній санації та своєчасній мировій угоді.

По-третє, у житті, а тим більше у такому специфічному та швидкоплинному процесі, як справа про банкрутство, немає нічого застиглого. Зрізами цього процесу в часі є постанови, ухвали та рішення суду, які фіксують певні конкретні моменти процедури провадження справи. А Реєстр, як документ, який “живе” на протязі усього процесу, постійно змінюється. Змінюється за змістом, змінюється

навіть за акцентами своєї суті. Так, на етапі до прийняття рішення кредиторами про введення процедури санації чи ліквідаційної процедури Реєстр – це механізм різкого, майже одномоментного покращання балансових показників діяльності. В момент прийняття рішення кредиторами про введення процедури санації чи ліквідаційної процедури Реєстр – це міра впливу конкретного кредитора на прийняття такого рішення; його розмір щодо валюти балансу, обсягів виробництва, майбутніх доходів – ймовірність введення тої чи іншої судової процедури. Під час процедури санації Реєстр – це “тінь батька Гамлету”, постійно присутній докір совісті; докір, який більшість учасників справи про банкрутство з боку боржника заглушають, або тінь, яку вони ж чим можуть відганяють. А у ліквідаційній процедурі Реєстр, взагалі, річ, так би мовити, пасивна, непотрібна, придатна хіба що для одноразового вжитку. Наскільки на збирається коштів від реалізації майна банкрута, настільки і погаситься кредиторських вимог - без якогось впливу на цей процес та, як правило, й без “повного задоволення”. Перифразуючи відомий вислів класика, стверджуємо, що Реєстр - не догма, а керівництво до дії.

По-четверте, якщо керуватися принципом сумлінного підприємця, тобто відкинути підозру у злому замірі чи недобросовісності, то слід погодитися, що до процедури судової санації боржник прийшов, використавши усі відомі методи досудового відновлення платоспроможності. Процедура у справі про банкрутство в цілому та процедура розпорядження майном боржника зокрема - це процедури екстремальні, екстраординарні, кризові, які вимагають для свого успішного завершення таких же неординарних та нетривіальних рішень.

На цих чотирьох моментах (принципових, на думку ав-

тора, для розуміння суті Реєстру,) можна було б поставити крапку, хоча є й "по-п'яте", "по-десяте" тощо. Але завершити викладення попередніх міркувань доведеться на песимістичній ноті. Реєстр, як і даний Закон, як і наше українське сьогодні, цілком відповідає вислову: “Хотіли, як краще, а вийшло, як завжди”. Декларуючи рівність перед законом усіх й усього, керуємося нерівністю перед Законом, чітко зафіксованою статтею 31 цього Закону у вигляді черговості задоволення вимог кредиторів. Виявляється, є рівні перед законом, а є "більш рівні". А виправдування, пояснення та обґрунтування завжди знайдуться. Через інститут Реєстру хотіли досягти соціальної справедливості за критичної ситуації ринкових відносин, а створили механізм зловживання та нехтування інтересами дрібних кредиторів, збагачення та нерегульованої приватизації.

Правова та економічна суть реєстру вимог кредиторів

Якщо резюмувати вищевикладений матеріал, то можна стверджувати, що **Реєстр – це специфічний, бага то-функціональний, динамічний процесуальний судочинний документ, підпорядкований основній цілі провадження у справі про банкрутство – відновленню платоспроможності боржника, що за своєю юридичною суттю - формує організаційно-правові відносини між боржником та кредиторами, а за економічною суттю – визначає доцільність введення тієї чи іншої процедури у справі, ексклюзивно визначає (кількісно) міру впливу кредитора на боржника через черговість та розмір грошової вимоги.** Реєстр є єдиним документом, який має відповідну юридичну силу у всіх судових процедурах банкрутства (розпорядження майном, санації, ліквідації та мирової угоди).

Специфіка Реєстру як процесуального документу полягає в тому, що це чи не єдиний документ у ході провадження у справі про банкрутство, який не підлягає оскарженню учасниками процесу. Згідно з частиною 1 статті 14 Закону тільки *“визнані боржником грошові вимоги включаються розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів.”* Є визнання боржником заяви кредитора - немає спору. Немає спору – немає оскарження. Більш того, ухвалу про відмову у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство може бути оскаржено за пунктом 4 статті 8 Закону, ухвалу про повернення заяви без розгляду – за пунктом 4 статті 9 Закону, ухвалу підготовчого засідання – за абзацом 8 пункту 11 статті 11 Закону, ухвалу про введення заходів щодо забезпечення грошових вимог кредиторів – за абзацом 2 пункту 6 статті 12, ухвалу про призначення розпорядника майна – за пунктом 6 статті 13, ухвалу про призначення керуючого санацією – за абзацом 2 пункту 3 статті 17 і т. ін. Можливість оскарження Реєстру чинним Законом не передбачена. Зауважимо, що положеннями статей 86 та 106 Господарського процесуального кодексу України не передбачена й можливість оскарження ухвали про затвердження Реєстру шляхом подання апеляційної скарги. Тобто, кредитори набувають усіх прав та повноважень за Законом з моменту прийняття відповідної ухвали про затвердження Реєстру. Останнє відкриває можливість для маневрування та маніпулювання при проведенні перших зборів кредиторів та комітету кредиторів.

Реєстр, на наш погляд, виконує такі функції:

- організаційно впорядковує хід провадження у справі, визначає прийняття рішень зборами кредиторів та комітетом кредиторів з питань, окреслених Законом;
- стабілізує (покращує, пом'якшує) фінансове станови-

ще боржника на стадії процедури розпорядження майном та у процедурі санації;

- кількісно відображає (щодо валюти балансу, загальної суми ліквідних активів, обсягів виробництва, прибутковості у майбутньому) ймовірність відновлення платоспроможності боржника на момент припинення провадження у справі про банкрутство та ймовірність повторення його неплатоспроможності у майбутньому;
- ставить кінцеві цілі у провадженні у справі про банкрутство через календарні графіки погашення кредиторської заборгованості, досяжні розміри погашення та списання.

Функція впорядкування більш детально нижче, тут лише зауважимо, що ця функція дає можливість перетворити процес банкрутства у керований, прогнозований та підготовлений процес, коли на початку провадження у справі про банкрутство чітко відомо куди, коли і яким чином прийдемо.

Стабілізаційна функція Реєстру реалізується через положення частини 5 статті 31 Закону: *“вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними”*. Крім цього, у редакції Закону від 7 березня 2002 року безпосередньо до статті 14 Закону (частина 2) додатково внесено положення, яке передбачає: *“Вимоги конкурсних кредиторів, що заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, - не розглядаються і вважаються погашеними, про що господарський суд зазначає в ухвалі, якою затверджує реєстр вимог кредиторів. Зазначений строк є граничним і поновленню не підлягає”*. Таким чином, боржник у звітний період, на який припадає момент затвердження Реєстру, не тільки може, але й зобов'язаний,

по-перше, кредиторську заборгованість, що ввійшла до Реєстру, перевести зі статей балансу, на яких вона обліковувалася, до статті балансу, за якою обліковується заборгованість, час сплати якої настав. По-друге, усю заборгованість за даними бухгалтерського обліку, що не ввійшла до Реєстру, перевести до статті – доходи. По-третє, розпорядник майна чи боржник звертається до суду з клопотанням видати наказ про примусове списання дебіторської заборгованості, вимоги по якій заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, згідно даних бухгалтерського обліку у боржника.

Функція Реєстру щодо пом'якшення тиску кредиторської заборгованості на показники фінансової діяльності боржника також зумовлюється положеннями пункту 5 статті 39 Закону: *“мирова угода може бути розірвана за рішенням господарського суду у разі: невиконання боржником умов мирової угоди щодо не менш як третини вимог кредиторів...”*. Тобто, виконуй умови мирової угоди хоча б на гривню більше за 2/3 сумарних вимог за Реєстром, а решту заборгованості можеш не погашати або досить довго, або взагалі ніколи. Практично реалізувати право вимоги за несплаченою третьою частиною вимог неможливо, принаймні автору такі випадки не відомі. Як кажуть – або дорога скінчиться, або верблюд здохне.

Функція кількісного відображення ймовірності відновлення платоспроможності боржника на момент припинення провадження у справі про банкрутство та повторення його неплатоспроможності у майбутньому легко демонструється на простих економічних розрахунках. Так, сумарна заборгованість за Реєстром повинна бути меншою за сумарний очікуваний прибуток за період до запланованого терміну погашення цієї заборгованості, інакше відновлен-

ня платоспроможності не відбудеться. Зауважимо, що для тонкого фінансового аналізу процесу банкрутства суб'єктів господарювання автору відомі з десятків різних коефіцієнтів, до розрахунку яких залучаються дані з Реєстру. Але це тема спеціальних фахових досліджень для вузького кола теоретиків чи особливо прискіпливих студентів, а не даного огляду для широкого загалу читачів.

Цільова функція Реєстру найбільш очевидна й найбільше піддається кількісному відбиттю.

Зрозуміло, якщо сума грошових вимог за Реєстром складає до 10% від валового доходу боржника, то до боржника можливо застосовувати тільки процедуру санації, причому єдине, що треба зробити обов'язково й одразу - це змінити менеджмент, після чого, підписавши мирову угоду, можна вважати процедуру санації успішно завершеною. Найвірогідніше, що у майбутньому цей боржник більше із банкрутством не стикнеться.

У разі, коли сума грошових вимог коливається близько 25% від валового доходу, то це вже свідчення глибокої хвороби: відновлення платоспроможності можливе, але вимагає не тільки зміни менеджменту, а й розробки повноцінних бізнес-планів подальшої діяльності.

Якщо сума грошових вимог за Реєстром порівнянна з річним валовим доходом, але розрахункова норма прибутковості виробництва є не меншою за 5%, то процедура санації можлива, але вимагає укладення мирової угоди з умовами списання частини боргів та розстрочення залишку заборгованості на відповідний термін. Частки та терміни піддаються чіткому обрахуванню. Коли норма прибутковості виробництва менша за 5%, краще переходити до ліквідаційної процедури, якщо немає “конкретного замовлення на санацію”.

У разі кратності суми грошових вимог за Реєстром річного валовому доходу, то не слід планувати ніяких інших заходів, крім ліквідаційної процедури. Як то кажуть, “хворому з перших годин лікування треба призначати грязьові ванни, щоб тіло звикало до землі”. Знову таки, якщо немає “замовлення на санацію”.

Після короткого розкриття поняття Реєстру так само коротко зупинимось на формі Реєстру, яку зобов'язаний мати Реєстр як певний процесуальний документ.

Форма Реєстру визначається вимогами абзаців 6 і 7 статті 1, абзаців 4 та 5 частини 1 статті 7, абзацу 4 частини 2 статті 7 Закону та статті 54 (пункт 2) Господарського процесуального кодексу України. З 29 серпня 2002 р. набрала чинності нова редакція Закону від 7 березня 2002 р., яка містить нові вимоги до Реєстру, а саме: “Розпорядник майна зобов'язаний окремо внести до реєстру ... відомості про майно боржника, яке є предметом застави згідно державного реєстру застав.” (абзац 2 частини 6 статті 14 Закону).

Відповідно до нових вимог Реєстр має набути вигляду таблиць 1 і 2:

Таблиця 1

№	Найменування кредитора	Поштова адреса	Банківські реквізити	Грошові вимоги		
				черговість	усього	у тому числі неустойка

Таблиця 2

№	Найменування майна у заставі	Місцезнаходження майна у заставі	Балансова вартість (у тис. грн.)		Заставодержатель	№ запису у державному реєстрі
			Остаточна	Первісна		

Безпосередньо до Реєстру можуть надаватися різні допоміжні документи, пояснення, зауваження, особливі думки, розрахунки тощо. Кількість, форми, склад, зміст цих додатків залежать від потреб судового процесу, кваліфікації арбітражного керуючого, тієї чи іншої процедури у справі про банкрутство, досвіду, вільного часу та фантазії арбітражного керуючого.

Деякі слова про структуру Реєстру або про черговість у Реєстрі. Частина 1 статті 31 Закону досить чітко визначає черговість задоволення вимог кредиторів. З правової точки зору, черговість складання Реєстру відбиває пріоритети груп кредиторів перед іншими кредиторами, рівність перед законом та нерівність перед Законом, а саме:

“1) у першу чергу задовольняються:

- а) вимоги, забезпечені заставою;
- б) виплати вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;
- в) витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії, у тому числі:
 - витрати на оплату державного мита;
 - витрати заявника на публікацію оголошення про порушення справи про банкрутство;
 - витрати на публікацію в офіційних друкованих органах інформації про порядок продажу майна банкрута;
 - витрати на публікацію в засобах масової інформації про поновлення провадження у справі про банкрутство у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною;
 - витрати арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), пов'язані з управлінням і збереженням майнових активів банкрута;

- витрати кредиторів на проведення аудиту, якщо аудиторський аудит проводився за рішенням господарського суду за рахунок їх коштів;

- витрати на оплату праці арбітражних керуючих (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) в порядку, передбаченому статтею 27 цього Закону. ...

2) **у другу чергу задовольняються** вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства), зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних платежів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також вимоги громадян - довірцелів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довірцелів (вкладників);

3) **у третю чергу задовольняються** вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

4) **у четверту чергу задовольняються** вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі і вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника;

5) **у п'яту чергу задовольняються** вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства;

6) **у шосту чергу задовольняються** інші вимоги”.

Таку громіздку цитату із Закону необхідно було навести повністю, бо в ній, і тільки в ній, відображено структуру Реєстру.

Зауважимо, що згідно з редакцією Закону від 7 березня 2002 року розпорядник майна (частина 6 статті 14 Закону) зобов'язаний, крім вимог, які заявлені кредиторами, внести до Реєстру вимоги за даними обліку боржника по вимогах першої черги, що забезпечені заставою, та вимогах другої черги.

Для отримання остаточного і повного уявлення про структуру Реєстру, для того, щоб до кінця зрозуміти, хто може бути внесений до Реєстру, звернемося до змісту частини 15 статті 11 Закону: “Після опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство в офіційному друкованому органі всі кредитори незалежно від настання строку виконання зобов'язань мають право подавати заяви з грошовими вимогами до боржника згідно зі статтею 14 цього Закону.” Тобто, (абзац 6 частини 1 статті 1 Закону) незалежно від того фізична Ви особа чи юридична, вступали Ви у договірні відносини з боржником чи ні, визнавав він Ваші вимоги чи ні, висували Ви до нього вимоги раніше чи ні, незалежно від будь-яких умов та обставин Ви маєте право заявити про грошові вимоги до боржника, якщо Ви маєте **у встановленому порядку підтверджені документами вимоги** до боржника. Вимоги першої – п'ятої черги очевидні, що ж до особливостей деяких з цих вимог, разом з вимогами шостої черги, то вони будуть розглянуті нижче.

Підводячи ризик під усім вищесказаним, задамося питаннями: "Чи можливо використати правову специфіку Реєстру, його правову та економічну суть у вирішенні питань відновлення платоспроможності боржника? Як керувати суттю Реєстру, його змістом?" На нашу думку, відповідь однозначна – не тільки можна, але й треба.

**Деякі малозгадувані нюанси
складання реєстру вимог кредиторів
(екзотичні кредиторські вимоги)**

Відмітимо, що вимоги працівників підприємства банкрута щодо заборгованості по заробітній платі, по відшкодуванню командировочних, господарських та інших витрат (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства) відносяться до другої черги тільки у випадках, коли ця фізична особа є **працівником боржника на момент опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство** в офіційному друкованому органі. Якщо фізична особа була раніше (до моменту опублікування оголошення) звільнена, її вимоги відносяться до четвертої черги задоволення вимог. Але виникає питання: "До якої черги віднести вимоги пенсіонерів, що пішли на пенсію до моменту опублікування оголошення про початок провадження у справі про банкрутство?". Якщо керуватися суттю Закону України "Про пенсійне забезпечення" та Кодексу законів про працю України, то слід вважати, що у випадку виходу на пенсію за наказом по підприємству такий пенсіонер має всі права працівника підприємства.

До маловивчених нюансів складання Реєстру треба віднести і вимоги, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян. Безперечно, у переважній більшості справ про банкрутство про таких кредиторів не забувають, але "забувають" правильно, повно капіталізувати відповідні платежі. Враховуючи передбачену Законом не рівність перед Законом та обов'язок розпорядника майна по складанню Реєстру, вважаємо, що розпорядник майна самостійно зобов'язаний здійснити розрахунок цього виду заборгованості,

взявши за основу дані обліку боржника у повній відповідності до Порядку капіталізації платежів для задоволення вимог, що виникли із зобов'язань підприємства банкрута перед громадянами внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 765. Автор на власному досвіді (при складанні Реєстру у справі про банкрутство Державного підприємства "Одеський механічний завод") пересвідчився, що урахування при капіталізації тільки положень пункту 1 частини 2 вищеназваного Порядку збільшило розмір відповідної вимоги у Реєстрі вг'ятеро порівняно з даними обліку боржника. Повна капіталізація збільшує заборгованість, як мінімум, на порядок.

До зовсім екзотичних вимог можна віднести вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед мешканцями відомчого житлового фонду-банкрута шляхом капіталізації відповідних платежів згідно з положеннями Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду", Порядком участі в організації та фінансуванні ремонту приватизованих житлових будинків їх колишніх власників та Правил користування приміщеннями житлових будинків і прибудинковими територіями, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 року № 572. Наприклад, якби обраховувалася сумарна заборгованість за вищенаведеними нормативними актами у справі про банкрутство відкритого акціонерного товариства "Одеське виробничо-торговельне шкіргалантерейне підприємство "Вікторія"" (автор приймав участь у якості помічника ліквідатора) по жилому фонду боржника, то боржник мав би внести до Реєстру суму заборгованості перед мешканцями відомчого жилого фонду, яка складала понад мільйон гривень. За підсумками ж ліквідаційної процедури до бюд-

жету була перерахована сума на порядок менша від цієї, а мешканці взагалі не отримали ніякої компенсації за майбутні витрати на поточний та капітальний ремонт житла.

Ще один екзотичний тип вимог - це вимоги акціонерів та учасників господарських товариств по належних їм акціях та паях у статутних фондах підприємств-боржників. Автору не відомий жодний випадок, коли б акціонери чи учасники товариства заявили хоча б якісь вимоги до підприємства-боржника щодо повернення внесків до статутного фонду. Право на таку вимогу безпосередньо передбачене згідно з пунктом 5 частини 1 статті 31 Закону, абзацом 2 статті 20 Закону України “Про господарські товариства”. На такі вимоги поширюється право нарахування втрат на знецінення грошових коштів, упущеної вигоди тощо, передбачене чинним законодавством України. Такі вимоги відносяться до шостої черги, за винятком тих, які віднесені Законом до п'ятої черги вимог. На жаль, ні фізичні, ні юридичні особи, а тим паче держава як значний акціонер у підприємствах-боржниках не використовують свого права отримання грошових компенсацій при банкрутстві, а найголовне, свого природного права – **права голосу, права активної участі у провадженні справи про банкрутство власного підприємства.**

Аналогічно з байдужим спостереженням власників підприємства-боржника за ходом провадження у справі про банкрутство, про яке йшлося в попередньому абзаці, повністю самоусунулися від “справ банкрутських” місцеві громади. За Законом (статті 42, 43 та 44) останні є учасниками провадження у справі про банкрутство певної категорії підприємств, хоча, при бажанні, будь-яке підприємство може стати екологічно небезпечним, або його закриття може призвести до екологічно негативних наслідків.

Більш того, саме на місцеві громади, на місцеві бюджети лягає основний тягар прямих збитків, викликаних ліквідацією підприємств, вже не враховуючи всіх можливих збитків, не напряду пов'язаних із ліквідацією. Якщо вже “жінка шляпку та скандал може зробити з нічого”, то заборгованість підприємства-боржника перед собою місцева громада просто зобов'язана створити і, як то кажуть, “в особливо великих розмірах”. Як це зробити, тема окремої розмови. Але включення до Реєстру місцевої громади велими важливий момент впливу на хід банкрутства, можливість реприватизації того чи іншого підприємства на користь місцевої громади та, у подальшому, джерело нефіскальних методів формування місцевого бюджету.

**Реєстр вимог кредиторів “з погляду” учасників
провадження у справі про банкрутство
Реєстр і боржник,
або “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”**

Реєстр для боржника, конкретніше - для органу управління боржника, якщо члени керівного органу не є власниками підприємства, річ абсолютно нейтральна. Розмір та склад Реєстру ніяк не впливають на долю керівника, вона, як правило, вирішена самим фактом порушення справи про банкрутство. Якщо Ви керівник – шукайте роботу, допомагайте розпоряднику майна в міру своїх сил та дякуйте долі (державі, богу, людям – в залежності від Вашого світогляду), що дала Вам шанс спробувати себе на іншій ниві.

Реєстр для боржника як юридичної особи, навпаки, повністю визначає його подальшу долю в залежності від того, яку процедуру оберуть кредитори: санацію чи лікві-

дацію. Щоправда, активна позиція підприємства закінчилася на етапі створення боргів, так би мовити, попереднього формування боргів.

Відношення працівників боржника до Реєстру – це відношення кредиторів, частково, першої, а, в основному, другої черги до Реєстру. За одним винятком. Частиною 14 статті 17 Закону передбачено: *“Якщо порушено провадження у справі про банкрутство державного підприємства, його трудовий колектив має переважне право вимагати передачі йому цілісного майнового комплексу підприємства-боржника в оренду за умови взяття на себе грошових зобов’язань боржника і за наявності згоди на це кредиторів.”* Згідно ж з частиною 4 статті 14 Закону у редакції від 7 березня 2002 року *“...кредитор має право подати боржнику та господарському суду заперечення щодо визнання вимог інших кредиторів.”* Тому для працівників боржника після опублікування оголошення в офіційному друкованому органі про початок провадження у справі про банкрутство необхідно (бажано) здійснити такі заходи:

1. Провести загальні збори працівників, на яких консолідувати свої грошові вимоги до голосуючої вимоги на одного представника (більше однієї тисячі гривень – один голос) так, щоб кількість представників була максимальною.
2. Отримати у розпорядника майна Реєстр.
3. Провести переговори з кредиторами, які мають великі вимоги, щодо узгодження з ними питання оренди цілісного майнового комплексу трудовим колективом та умов післясудового функціонування підприємства.
4. Висунути заперечення по вимогах тих кредиторів, які не згодні на оренду, зтягнути процедуру визнання їхніх вимог максимально у часі.

5. Погодити з рештою кредиторів факт оренди.

6. Звернутися до суду з клопотанням про винесення ухвали про передачу трудовому колективу цілісного майнового комплексу за умови взяття на себе грошових зобов’язань боржника.

Скоріше за все, суд задовольнить таке клопотання.

Реєстр і кредитори, або “Не питай, чого в мене заплакані очі”

На відміну від пасивної ролі боржника по відношенню до Реєстру, кредитори та їхні вимоги наповнюють Реєстр суттю, активно реалізують цю суть через його багатофункціональність для вирішення своїх завдань у ході провадження у справі про банкрутство.

З великої різноманітності завдань виділимо два:

- повернення заборгованості (усієї або хоча б якоїсь частини);
- отримання контролю над підприємством-боржником (або “для власних потреб”, або “на продаж”).

У разі, коли Ваша заборгованість мала у загальному обсязі заборгованості за Реєстром, сподіватися на щось, крім повернення заборгованості, – не розумно. Відверто кажучи, у більшості випадків, малі кредитори (до трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати) не мають ніяких шансів отримати щось за Реєстром. Якщо Ви маєте або можете якимось чином консолідувати більше, ніж третину вимог за Реєстром, Ваші шанси отримати хоча б щось зростають. І тільки у разі, коли Ваша вимога перевищує 50%, Ви маєте реальний шанс отримати максимально можливу суму за Реєстром, й у Вас з’являється можливість дістати контроль над підприємством.

Якщо підприємство-боржник є Вашим постійним контрагентом, суміжником, безумовно варто боротися за контроль над цим підприємством для того, щоби “вибудувати повний виробничий цикл” тощо. Якщо ні, але підприємство-боржник займає вигідне положення на ринку - перспективне, чимось “цікаве” (місцем розташування, ресурсною базою і т.ін.), – спроба отримати підприємство “для продажу” і таким чином повернути заборгованість, а по можливості, й заробити на продажу, є розумною і цілком реалістичною.

Тому стратегія дій кредитора має бути приблизно такою:

1. Спробувати збільшити свої вимоги максимально.
2. Спробувати консолідувати вимоги інших кредиторів або домовитися про узгоджені дії з кредиторами (1/3 чи 1/2 вимог за Реестром).
3. Висунути заперечення щодо вимог інших кредиторів (з якими неможливі домовленості).
4. Домовлятися з арбітражним керуючим про санацію та умови санації.
5. Голосувати на засіданні комітету кредиторів за процедуру санації.

Конкретні дії за кожним пунктом Вам підкаже фахівець (арбітражний керуючий).

Успіх задуманого (контроль над боржником) значною мірою залежатиме від його професійної придатності та досвіду і Ваших фінансових можливостей.

Реєстр і розпорядник майна, або “за двома зайцями”

У процесі складання Реєстру роль розпорядника майна найбільш відповідальна. За абзацом 1 частини 6 статті 14 Закону (у редакції від 7 березня 2002 року) саме розпорядник майна складає Реєстр та подає його до суду. Саме розпорядник майна може і повинен активно впливати на процес визнання того чи іншого кредитора. Фактично, на нього покладено місію первинної перевірки щодо відповідності заяви кредитора дійсності кредиторської вимоги.

Таким чином, розпорядник майна відповідає за законність внесення вимог кредиторів до Реєстру; більш того, у майбутньому він сподівається отримати додаткову винагороду від кредитора, тож: більше кредиторів – більша очікувана винагорода. З іншого боку, для реалізації суті Закону, спрямованої на відновлення платоспроможності боржника, для розпорядника майна важливо, щоб сумарна заборгованість була

якнайменшою - у такому разі привабливість підприємства-боржника для потенційних санаторів (інвесторів) зростає, ймовірність відновлення платоспроможності збільшується. В результаті розпорядник майна може сподіватися на додаткову винагороду від інвестора.

Тому розпоряднику майна при складанні Реєстру можна рекомендувати таку послідовність дій:

1. Витребувати від керівника підприємства-боржника баланси підприємства за останні три роки (строк позовної давності) з повною розшифровкою кредиторської заборгованості (перед ким, у якому розмірі – тіло заборгованості та проценти, пені, штрафи, неустойки; з якого часу).

2. Витребувати від керівника боржника повний пакет документації щодо взаємовідносин із кредиторами (угоди, доповнення до них, листи, акти, претензії, позови, рішення судів тощо).
3. Витребувати від керівника боржника відомості про активи (з повною розшифровкою та характеристикою кожного активу) та відомості про майно у заставі.
4. Внести до Реєстру відомості щодо заборгованості по заробітній платі, заподіянню шкоди здоров'ю та життю працівників.
5. Згрупувати (поки що без внесення до Реєстру) кредиторів відповідно до даних балансу боржника за категоріями:
 - а) суміжники, постійні постачальники, постійні покупці чи споживачі;
 - б) інші великі кредитори;
 - в) бюджетні та прирівняні до них кредитори,
 - г) працівники.
6. Розробити свої варіанти процедури санації та ліквідаційної процедури, тобто – підготувати листи про санацію, обрахувати витрати на санацію (санаційний бюджет), сформулювати цілі судового процесу та своє місце в ньому.
7. Провести переговори тільки з потенційним санатором, уникаючи якомога довше будь-яких конкретних домовленостей із кредиторами.
8. У разі позитивного результату домовленості з інвестором розпочинати переговори із кредиторами з метою зондування кредиторів, виявлення кредиторів, які згодні на введення процедури санації; Бажано, **щоби сума вимог такої групи та вимоги працівників по заробітній платі разом з вимогами бюджету ста** -

новили більше 50% - це фундамент успіху!

9. Узгодити основні риси санації з групою кредиторів, які згодні на санацію (п.8).
10. Опротестувати вимоги тих кредиторів, які не згодні на санацію; з будь-яких причин і поведів максимально затягнути процедуру визнання вимог таких кредиторів.
11. Провести збори та комітет кредиторів з тими кредиторами, хто погоджується на введення санації та має понад 50% вимог за Реєстром.

Пройде три-чотири місяці, поки наступного разу Вам доведеться звернутися до Реєстру: при затвердженні плану санації, але це, як то кажуть, - “друга частина марлезонського балету”.

Реєстр і власник, або “Розпрягайте, хлопці, коні”

Хто втрачає від процедури банкрутства - так це власник підприємства-боржника.

Що робити йому?

1. Консолідувати співвласників до голосуючої вимоги - можна й на одну-дві особи.
2. Заявити про свої вимоги.
3. Заявити про бажання перейти до процедури санації.
4. Спробувати “скупити борги”.
5. Очолити процедуру санації, що можливо через призначення керуючим санацією керівника боржника.

Якщо вдасться реалізувати п.5, то існує невеличкий шанс не втратити власність; у будь-якому іншому випадку Вам залишиться тільки споглядати, як на Ваше підприємство приходять нові власники, нові керівники.

**Реєстр та інші,
або “Як умру по поховайте...”**

До інших можна віднести: державний орган з питань банкрутства, агенцію з питань банкрутства, правоохоронні органи тощо. У цьому невеликому підпункті буде розглянуто тільки відношення до Реєстру місцевої громади. Законодавець, сам того не бажаючи, цим Законом дав місцевим громадам потужніший інструмент наповнення місцевих бюджетів, утворення нефіскальних джерел його поповнення, практично необмеженого впливу на виробника, який знаходиться на межі та за межею платоспроможності, такий собі “ящик Пандори” для стимулювання місцевих олігархів і місцевих еліт. Саме з огляду на те, що механізм банкрутства надає необмежені можливості місцевим громадам, не станемо давати ніяких рекомендацій чиновникам.

Ідея цього підпункту така: "Сторони у справі! Ні в якому разі не вплутуйте у Ваш господарський спір адміністрацію: одні втратять власність, інші - гроші, а наживуться треті.

Гаррі Вудуд,
арбітражний керуючий

**МИРОВА УГОДА
У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО**

Про мирову угоду, її особливість у процесі банкрутства, про суть, форму, порядок складання, тонкощі та нюанси рекомендуємо читати у такому порядку: якщо Ви практикуючий арбітражний керуючий, бажано прочитати послідовно усі пункти; якщо ні – читайте, як Вам зручніше.

Попередні міркування

На жаль, навіть дуже поважні автори, які пишуть про мирову угоду у справах про банкрутство, роблять основний акцент на тому, що *“мирова угода – це передусім господарсько-правовий договір, який несе господарсько-процесуальне навантаження”* (Поляков Б.М. Санація і мирова угода як процедури банкрутства. – Тези конференції суддів господарських судів України “Практика застосування Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, 2002 рік). Це, безумовно, так, але за суттю Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (надалі Закон) мирова угода – це більше, ніж договір, хоча б і специфічний, суперважливий і т.ін. Згадаємо, що згідно з частиною 1 статті 4 Закону **мирова угода є судовою процедурою щодо боржника**. Треба погодитися, що між договором і процедурою є певна різниця.

Надалі в тексті автор розглядає мирову угоду тільки як процедуру. Як будь-яка процедура у справі про банкрутство, мирова угода починається з прийняття певного процесуального судового документа і закінчується також шляхом прийняття певного процесуального судового до-

кумента. В ході провадження у справі про банкрутство по процедурі мирової угоди може бути прийнято додатково багато інших процесуальних та допоміжних документів, здійснено певний набір заходів (організаційних, економічних, фінансових тощо).

Процедура мирової угоди розпочинається з документа-пропозиції про укладення особливого однойменного процесуального документа – Мирової Угоди, який дійсно є господарсько-правовим договором, що несе господарсько-процесуальне навантаження. Далі, у більшості випадків, кредиторами (частина 3 статті 35 Закону) приймається рішення про укладення Мирової Угоди, про що оформляється відповідний протокол засідання комітету кредиторів, а в деяких випадках - і зборів кредиторів. Після цього відбувається укладання Мирової Угоди та (частина 1 статті 38 Закону) подання її на затвердження суду з додатками згідно з абзацом 2 частини 1 статті 38 Закону. Мирову Угоду затверджує суд, про що зазначається в ухвалі суду про припинення провадження у справі про банкрутство (частина 1 статті 37 Закону).

У разі порушення вищенаведеного порядку укладення Мирової Угоди, як і у випадку суперечності умов Мирової Угоди нормам чинного законодавства України, суд має право (частина 3 статті 38 Закону) відмовити в її затвердженні.

Мирова угода має декілька різновидів, а саме:

1. Мирова угода на початковій стадії провадження у справі про банкрутство (до оголошення про банкрутство в офіційному друкованому органі).
2. Мирова угода у процедурі розпорядження майном.
3. Мирова угода у процедурі санації.
4. Мирова угода у ліквідаційній процедурі.

Різниця між чотирма вищенаведеними різновидами полягає:

По-перше, у кількості суб'єктів мирової угоди. Так, у першому випадку мирову угоду укладають боржник (в особі керівника боржника) та ініціюючий кредитор. У другому випадку – боржник (в особі керівника боржника) та комітет кредиторів (в особі голови комітету кредиторів). У третьому та четвертому – боржник (в особі арбітражного керуючого) та кредитори (в особі голови комітету кредиторів).

По-друге, у наслідках укладення Мирової Угоди. Дійсно, у випадках 1-3 можливо вести розмову лише про умови, що призводять до відновлення платоспроможності боржника, а в четвертому випадку укладення Мирової Угоди не обов'язково має призводити до відновлення платоспроможності боржника та відміни ліквідаційної процедури.

По-третьє, у складі доданих процесуальних документів. У першому випадку, крім тексту Мирової Угоди, ніяких інших документів не додається. Другий та третій випадки відрізняються від четвертого тим, що у четвертому випадку, у разі ліквідації боржника, зобов'язання боржника щодо відшкодування усіх витрат, які передбачено відшкодувати у першу чергу, мають бути замінені на підтвердження про виконання їх повністю або у розмірах усієї ліквідаційної маси. Крім того, процедура мирової угоди у третьому випадку вимагає проведення зборів кредиторів за 15 днів до затвердження Мирової Угоди, на яких має бути заслухано звіт керуючого санацією (частина 1 статті 21 Закону).

Процедура мирової угоди – це специфічна процедура у справі про банкрутство. Вона відрізняється від інших процедур

тим, що може бути розпочата на будь-якій іншій стадії справи про банкрутство. Закінчення процедури мирової угоди завжди, на відміну від інших процедур, веде до припинення провадження у справі про банкрутство (пункт 5 частини 1 статті 40 Закону). Крім того, процедура мирової угоди, також на відміну від решти процедур у справі про банкрутство, законодавчо не обмежується ніякими процесуальними строками. З іншого боку, ця процедура найшвидкіша та найкоротша. Нарешті, процедура мирової угоди, на відміну від процедури розпорядження майном та ліквідаційної процедури, передбачає простий механізм зворотного руху при її реалізації (стаття 39 Закону).

Правова та економічна суть мирової угоди

Правова та економічна суть мирової угоди (як процедури) полягає у процесуальній та фінансовій реалізації господарського ризику (як можливого), пов'язаного із здійсненими раніше господарськими діями.

Мається на увазі, що при здійсненні певної господарської дії сторони – учасники цієї дії – ризикують. (Управління ризиками у сучасній економічній науці – це найбільш динамічний та цікавий предмет розгляду). Імовірність того, що у ході виконання такої господарської дії можливі ситуації завдання матеріальної шкоди одній чи усім сторонам, і є ризиком. Це жорстока дійсність, але цілком реальна у ситуаціях із справами про банкрутство. Платою за допущений ризик і є процедура мирової угоди. Звідси й визначення Мирової Угоди: *"мирова угода - домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та (або) розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється угодою сторін"* (абзац 19 статті 1 та частини 1 статті 35 Закону).

Мирова угода – це певна послідовність домовленостей,

поступок усіх сторін з метою зменшення заподіяної (або очікуваної) матеріальної шкоди. І робиться це за суворо окресленими правилами, вимогами, нормами Закону.

Якщо вважати, що суть мирової угоди, як і взагалі суть та цілеспрямованість Закону, полягає у відновленні платоспроможності боржника, можна зробити такий висновок щодо мирової угоди в цілому і Мирової Угоди зокрема: вона носить універсальний характер, обов'язковий як для сторін, що уклали, підписали угоду або від імені кого її уклали, так і для інших осіб, які не згадані у Мировій Угоді: державні органи - виконавча служба, органи стягнення, органи реєстрації; суб'єкти господарювання – кредитори, особливо ті, що не виконали вимог статті 14 Закону).

Дійсно, додержуючись норм Закону, сторони домовилися шляхом здійснення певних заходів відновити платоспроможність боржника і ретельно виконують усі взяті на себе зобов'язання, а "недисциплінований кредитор", "несумлінний кредитор", який умисно не заявив вимог до боржника, не погіршив свого матеріального становища внаслідок підписання Мирової Угоди, після відновлення платоспроможності боржника, фактично за рахунок інших кредиторів, має право і буде вимагати задоволення своїх грошових вимог у повному обсязі - з пенями, штрафами, неустойками, втраченою вигодою, з урахуванням інфляції тощо. Це очевидно несправедливо. Тому ми звертаємо увагу усіх зацікавлених читачів на те, що інформаційний лист Вищого господарського Суду від 19.03.2002 р., № 01-8/307 "Про деякі питання, пов'язані з введенням мораторію на вимоги кредиторів згідно з Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (надалі - Лист) треба читати буквально, точно дотримуючись змісту написано-

го в ньому, а не шукаючи бажаного замість очевидного. Прочитуємо частину 5 Листа повністю:

“5. У разі припинення провадження зі справи про банкрутство у зв'язку із затвердженням господарським судом мирової угоди умови цієї угоди є обов'язковими лише для кредиторів, вимоги яких було включено до реєстру вимог кредиторів. Кредитори, вимоги яких не підлягають задоволенню у межах провадження зі справи про банкрутство або не були заявлені згідно з вимогами статті 14 Закону, або заявлені після закінчення процесуального строку, встановленого цією статтею, який не було відновлено господарським судом, можуть подавати позов із зазначеними вимогами у порядку, встановленому ГПК.”

Зміст цієї частини полягає тільки в тому, що згадувані особи мають право лише на пред'явлення своїх вимог (причому - не у судовій процедурі банкрутства), а не на автоматичне задоволення позову. Частина 3 Листа прямо вказує: *“3. Згідно з частиною 5 статті 31 Закону вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними. Однак цей припис Закону слід застосовувати у системному зв'язку з іншими нормами Закону та суміжного законодавства України.”* Тому, у разі введення до Мирової Угоди (у відповідності з черговістю заявника) умов прощення (списання), розстрочки чи відстрочки, згідно з частиною 3 статті 36 Закону: *“3. Для кредиторів, які не брали участі у голосуванні або проголосували проти укладення мирової угоди, не можуть бути встановлені умови гірші, ніж для кредиторів, які висловили згоду на укладення мирової угоди, вимоги яких віднесені до однієї черги.”* Тобто, заявник може вимагати лише рівних умов з кредиторами своєї черги, якщо тільки його ще раніше не

примусили списати заборгованість, що є предметом спору. В іншому випадку (з урахуванням інших норм Закону та суміжного законодавства) треба спочатку визнати Мирову Угоду недійсною, повернутися до стадії, на якій вона була укладена, поновити для заявника пропущені строки, внести його до реєстру грошових вимог кредиторів і повернутися до розгляду Мирової угоди.

Мирова угода з погляду учасників провадження у справі про банкрутство

Мирова угода і арбітражний керуючий, або “Хліб наш щоденний дай нам сьогодні”

Для арбітражного керуючого процедура мирової угоди - найочікуваніший момент. Це - сподівання невдовзі завершити справу, отримати додаткову винагороду за свій труд. До мирової угоди треба готуватися від дня винесення ухвали про призначення на посаду арбітражного керуючого. Треба мати план дій (хоча б в думках, а краще - на папері) протягом усього ходу провадження у справі про банкрутство. З урахуванням мирової угоди здійснювати обов'язки на стадії розпорядження майном, а саме: при складанні реєстру грошових вимог кредиторів, проведенні перших зборів кредиторів, формуванні комітету кредиторів. Арбітражний керуючий зобов'язаний активно впливати на хід процесу, а не пасивно споглядати за розвитком подій у справі про банкрутство. Від цих підготовчих дій залежить подальший успіх, сама можливість укладення Мирової Угоди.

Безпосередньо у процедурі мирової угоди є декілька обов'язкових (бажаних) дій.

По-перше, одразу після затвердження реєстру необхідно скласти повний перелік кредиторів згідно з даними бухгалтерського обліку боржника, окремо виділивши кредиторів,

яким відмовлено судом у відновленні строків за статтею 14 Закону, та окремо кредиторів, які не зверталися до суду із заявою у відповідності до статті 14 Закону.

По-друге, слід звернутися до суду із заявою про визнання кредиторської заборгованості (згідно з даними бухгалтерського обліку боржника), яка не була заявлена кредиторами, погашеною.

По-третє, необхідно звернутися до суду з позовом щодо примусового виконання рішення суду про списання кредиторської заборгованості перед кредиторами, які не звернулися до суду із заявою про визнання їхніх грошових вимог чи яким було відмовлено у відновленні пропущених строків у відповідності до статті 14 Закону.

По-четверте, розпочати виконавче провадження за наслідками рішень суду, про які йшлося в попередньому абзаці.

По-п'яте, включити до проекту Мирової Угоди норми про списання заборгованості (всієї або частини заборгованості, окремо пені, штрафів, неустойки, інфляційних втрат, втраченої вигоди, з відстрочки та розстрочки тощо) для всіх кредиторів, а не тільки тих, які ввійшли до реєстру, з урахуванням рівності кредиторів однієї черги.

Мирова угода і боржник,

або “Прости нам провини наші,

як і ми прощаємо винуватцям нашим”

Для боржника мирова угода - це шанс уникнути банкрутства, це мрія, ціль, за яку треба боротися. Боржник зобов'язаний стати або на позицію інвестора (санатора), потенційного чи визнаного таким за рішенням суду, - у разі, коли боржник не має ефективного власника, або на позицію власника - у разі, коли органи управління боржника складаються з власників або пов'язані з ним. Це єди-

на правильна позиція і відхилення від неї неминуче приводить до ліквідації боржника, навіть за мировою угодою. Тому розгляд основних моментів тактики боржника у процедурі мирової угоди перенесемо до пунктів, де розглядатимуться кроки інвестора (санатора) або власника.

Мирова угода і кредитори,

або “Не введи нас у спокусу”

Для кредиторів мирова угода є вимушеною неминучістю. Кредитори, у разі консолідації в одних руках вирішального пакету при голосуванні, можуть спекулювати погрозою переведення процесу банкрутства у стандартну ліквідаційну процедуру. Але слід усвідомлювати: якщо Ви постійний постачальник, покупець, споживач, контрагент боржника, а майна боржника, за експертною оцінкою, менше, ніж вимог кредиторів за реєстром з урахуванням ліквідаційних витрат, то Ви ризикуєте отримати менше, а втратити більше, ніж за мировою угодою. Скоріш за все, Вам прийдеться додатково здійснити певні витрати для того, щоб у майбутньому отримати хоч якісь гроші. Тому оптимальна тактика для кредитора - це консолідація вимог і постійна погроза власникам та інвесторам (санаторам) щодо зміни прав власності на майно боржника на свою користь. Не заборгованість, а право власності (бізнес боржника безпосередньо) є тим важелем, який підштовхне іншу сторону на значні поступки на Вашу користь.

Не спокушаєтеся малим, але вимагайте великого.

Мирова угода і власник,

або “Визволи нас від лукавого”

Для власника мирова угода - це величезний ризик. Власник вже довів свою безпорадність, невміння вести бізнес, опинившись у процесі банкрутства. Власник втратив можливість отримувати прибуток, втратив свій бізнес де-факто.

Погоджуючись на мирову угоду, власник ризикує втратити власність, бізнес де-юре. Більш того, як було показано вище, існують варіанти, коли він втрачає навіть можливість впливу на умови мирової угоди. Тому тактика власника може бути лише такою: у максимально короткі терміни, бажано ще на стадії розпорядження майном, виходити з ініціативою укладання Мирової Угоди. Пропонувати кредиторам з контрольним пакетом вимог які завгодно додаткові умови, наприклад форвардні довготривалі (до 10 років) угоди на ексклюзивних умовах (+10-20 відсотків від звичайної ціни) за укладання Мирової Угоди на бажаних умовах. Єдине правило: “Поспішати і не торгуватися!”.

**Мирова угода та інші,
або “Далі буде...”**

Ще однією центральною фігурою у процедурі мирової угоди виступає інвестор (санатор). Метою інвестора, на відміну від власника, є отримання майна боржника у власність за найменшою ціною і з найменшими ризиками. Тому й тактика інвестора (санатора) має бути максимально обережною, “неспішною”. Найважливішим для інвестора є зосередити увагу на “очищенні” боржника від боргів: “Головне - не заробити, головне - не втратити”. Найкращий результат – перехід цілісного майнового комплексу за розподільчим балансом, затвердженим судом, із зафіксованим судом набором обов’язків та прав правонаступника боржника. Бажано, щоб разом із затвердженням Мирової Угоди було затверджено і ліквідаційний баланс самого боржника.

Крім інвесторів, у процедурі мирової угоди є ще багато інших осіб, які - хто активно, а хто пасивно - приймають участь у процедурі. Єдине правило для всіх учасників провадження у справі про банкрутство – не залучати або залучати якомога менше адміністрацію. Бо можна втрати все.

Олександр Залетов,

відповідальний секретар Консультативної ради з питань розвитку страхування при Міністерстві фінансів України

**ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА, РЕОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ЛІКВІДАЦІЇ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664-III реорганізація та ліквідація страхових організацій відбуваються з додержанням вимог відповідних законів України та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, зокрема Законів України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 р. № 2745-III та «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. № 784-XIV (зі змінами та доповненнями).

Страховики можуть припинити свою діяльність шляхом реорганізації чи ліквідації з урахуванням особливостей по забезпеченню правонаступництва щодо укладання договорів страхування, встановлених Міністерством фінансів України (ст. 19 Закону України "Про господарські товариства").

Для порушення справи про банкрутство страховика необхідна заява, яка може бути подана до господарського суду боржником-страховиком, кредитором (страхувальниками, застрахованими особами, вигодонабувачами, страховим брокером, перестраховальником та іншими юридичними або фізичними особами) або іншим уповноваженим на це державним органом. При цьому продаж майна страховика-боржника як цілісного майнового комплексу здійснюється в процедурі санації за правилами, встановленими статтею 19 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом; покупцем цілісного майнового комплексу страховика може бути тільки страховик.

Так, при продажу майна страховика недержавної власності в установленому порядку відчужуються всі види майна, призначеного для здійснення страхової діяльності, у тому числі приміщення, споруди, обладнання, інвентар, сировина, продукція, права вимоги, права на знаки (позначення), що індивідуалізують страховика, його послуги (фірмове найменування, знаки для послуг), інші права, які належать боржнику, за винятком прав і обов'язків, які не можуть бути передані іншим особам, при цьому:

- а) грошові зобов'язання та зобов'язання щодо сплати платежів і зборів (обов'язкових платежів) страховика-боржника на дату прийняття господарським судом заяви про порушення справи про банкрутство не включаються до складу майнових активів такого страховика;
- б) всі трудові договори (контракти), що укладені до дати продажу майна боржника як цілісного майнового комплексу, зберігають силу, при цьому права та обов'язки роботодавця переходять до покупця майна боржника;
- в) сума, одержана від продажу, включається до складу майнових активів боржника;
- г) продаж майна провадиться на відкритих торгах, якщо інше не передбачено планом санації, в порядку, передбаченому законодавством;
- д) керуючий санацією зобов'язаний опублікувати оголошення про продаж майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу на відкритих торгах у офіційних друкованих органах за тридцять днів до дати проведення торгів.

Якщо суми, вирученої від продажу майна страховика як цілісного майнового комплексу, недостатньо для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі, керуючий санацією пропонує кредиторам укласти мирову угоду.

У разі, якщо мирова угода не укладена, господарський суд визнає боржника банкрутом та відкриває ліквідаційну процедуру. До затвердження господарським судом мирової угоди або визнання страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури керуючий санацією не має права здійснювати розрахунки з кредиторами.

При розгляді справи про банкрутство страховика учасником провадження у справі про банкрутство визнається державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю. В Україні таким уповноваженим органом є Міністерство фінансів України, яке здійснює нагляд за дотриманням вимог законодавства України про страхування, за ефективним розвитком страхових послуг; запобігання неплатоспроможності страховиків та захист інтересів страхувальників. Міністерство фінансів має право призначити **проведення приму сової санації страховика** у разі:

- невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців;
- недосягнення ним визначеного Законом України «Про страхування» розміру статутного фонду;
- настання інших випадків, визначених чинним законодавством України.

Приму сова санація передбачає:

- проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, в тому числі обов'язкової аудиторської перевірки;
- визначення Міністерством фінансів управляючої особи, без згоди якої не може здійснюватися фінансове, господарське і кадрове управління страховиком;
- встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Уповноваженого органу;

- встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків із страхувальниками;
- прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика.

Ліквідація страховика здійснюється в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Слід пам'ятати, що відповідно до Закону України «Про страхування» страховикоме фінансова установа, яка створена у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом, а також яка одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика повинно бути не менше трьох. Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками - резидентами України.

Відповідно до ст. 38 Закону України "Про страхування" ліцензування страхової діяльності здійснює Міністерство фінансів України (до 15 березня 2000 року цю функцію виконував Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю).

При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого статутного фонду статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду.

Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30 відсотків його власного статутного фонду, в тому числі розмір внеску до статутного фонду окре -

мого страховика не може перевищувати 10 відсотків. Ці вимоги не поширюються на страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, у разі здійснення ним внесків до статутного фонду страховика, який здійснює страхування життя.

Крім цього, ст. 30 Закону України "Про страхування" визначає, що мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється в сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя, - 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України.

У разі продажу цілісного майнового комплексу страховика у процедурі санації до покупця переходять всі права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав.

Закон України «Про страхування» (ст. 16) визначає, що **договір страхування** - це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

За законодавством України страховики, які здійснюють страхування життя, зобов'язані вести персоніфікований (індивідуальний) облік договорів страхування життя в порядку та на умовах, визначених Міністерством фінансів України, яке має право встановлювати додаткові вимоги до договорів страхування життя та договорів страхування майна громадян, а також може встановити порядок та форму ведення обліку договорів страхування і вимог (заяв) страхувальників

щодо виплати страхової суми або страхового відшкодування. Закон України «Про страхування» (ст. 31) також визначає, що страховики зобов'язані вести облік договорів страхування і вимог (заяв) страхувальників щодо виплати страхової суми або страхового відшкодування за формою, яка забезпечить отримання інформації, необхідної для врахування при формуванні страхових резервів. У разі визнання господарським судом страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури всі укладені ним договори страхування, за якими страховий випадок не настав до дати прийняття зазначеного рішення, припиняються, за винятком випадків, коли за процедурою санації до покупця переходять всі права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав.

Слід пам'ятати, що згідно зі ст 28 Закону України «Про страхування» дія договору страхування припиняється ти втрачає чинність за згодою сторін, а ти - кожному разі:

- 1) закінчення строку дії;
- 2) виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;
- 3) несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки. При цьому договір вважається достроково припиненим у випадку, якщо перший (або черговий) страховий платіж не був сплачений за письмовою вимогою страховика протягом десяти робочих днів з дня пред'явлення такої вимоги страхувальнику, якщо інше не передбачено умовами договору;
- 4) ліквідації страхувальника - юридичної особи або смерті страхувальника-громадянина чи втрати ним дієздатності, за винятком випадків, передбачених статтями 22, 23 і 24 Закону України «Про страхування»;

5) ліквідації страховика у порядку, встановленому законодавством України;

6) прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним;

7) в інших випадках, передбачених законодавством України.

Дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування. Дія договору особистого страхування не може бути припинена страховиком достроково, якщо на це немає згоди страхувальника, який виконує всі умови договору страхування, та якщо інше не передбачено умовами договору та законодавством України.

Про намір достроково припинити дію договору страхування будь-яка сторона зобов'язана повідомити іншу не пізніше як за 30 календарних днів до дати припинення дії договору страхування, якщо інше ним не передбачено.

У разі дострокового припинення дії договору страхування, крім договору страхування життя, за вимогою страхувальника страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії договору, з відрахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійснені за цим договором страхування. Якщо вимога страхувальника обумовлена порушенням страховиком умов договору страхування, то останній повертає страхувальнику сплачені ним страхові платежі повністю.

У разі дострокового припинення договору страхування, крім страхування життя, за вимогою страховика страхувальнику повертаються повністю сплачені ним страхові платежі. Якщо вимога страховика обумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, то страховик повертає

йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії договору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійснені за цим договором страхування.

У разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик виплачує страхувальнику викупну суму, яка є майновим правом страхувальника за договором страхування життя.

Якщо вимога страховика зумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страхувальнику повертається викупна сума, яка виплачується страховиком у разі дострокового припинення дії договору страхування життя та розраховується математично на день припинення договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір страхування життя, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі, здійснена актуарієм і є невід'ємною частиною правил страхування життя. Уповноважений орган може встановити вимоги до методики розрахунку викупної суми.

Законодавством України не допускається повернення коштів готівкою, якщо платежі було здійснено в безготівковій формі, за умови дострокового припинення договору страхування.

У разі визнання господарським судом страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури страхувальники за договорами страхування, дії яких у зв'язку з цим припиняються, мають право вимагати повернення частини виплаченої страховику страхової премії пропорційно різниці між строком, на який був укладений договір страхування, і строком, протягом якого фактично діяв договір страхування, якщо інше не передбачено законодавством.

Страховальники за договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття господарським судом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, мають право вимагати виплати страхової суми.

Здійснення страхових виплат і виплата страхового відшкодування проводяться страховиком згідно з договором страхування або законодавством на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акта (аварійного сертифіката), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) у формі, що визначається страховиком.

Страховик та страхувальник мають право залучити за свій рахунок аварійного комісара до розслідування обставин страхового випадку. Страховик не може відмовити страхувальнику у проведенні розслідування і зобов'язаний ознайомити аварійного комісара з усіма обставинами страхового випадку, надати усі необхідні матеріальні докази та документи.

Законом України «Про страхування» (ст. 31) встановлено, що кошти резервів із страхування життя не є власністю страховика і мають бути відокремлені від його іншого майна. Страховик зобов'язаний обліковувати кошти резервів із страхування життя на окремому балансі і вести їх окремий облік.

Кошти резервів із страхування життя не можуть використовуватися страховиком для погашення будь-яких зобов'язань, крім тих, що відповідають прийнятим зобов'язанням за договорами страхування життя, і не можуть бути включені до ліквідаційної маси у разі банкрутства страховика або його ліквідації з інших причин; вони підлягають передачі іншому страховику за згодою страхувальника та застрахованої особи або підлягають передачі застрахованій особі.

Підставою для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування відповідно до ст. 26 Закону України «Про страхування» є:

- 1) навмисні дії страховальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямовані на настання страхового випадку. Зазначена норма не поширюється на дії, пов'язані з виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, в стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації. Кваліфікація дій страховальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, встановлюється відповідно до чинного законодавства України;
- 2) вчинення страховальником-громадянином або іншою особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;
- 3) подання страховальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування або про факт настання страхового випадку;
- 4) отримання страховальником повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної у їх заподіянні;
- 5) несвоєчасне повідомлення страховальником про настання страхового випадку без поважних на це причин або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;
- 6) інші випадки, передбачені законодавством України.

Слід пам'ятати, що умовами договору страхування можуть бути передбачені інші підстави для відмови у здійсненні страхових виплат, якщо це не суперечить законодавству України.

Рішення про відмову у страховій виплаті приймається страховиком у строк, не більший передбаченого правилами

страхування, та повідомляється страховальнику в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови.

Відмову страховика у страховій виплаті може бути оскаржено страховальником у судовому порядку.

Негативний фінансовий стан страховика не є підставою для відмови у виплаті страхових сум (їх частин) або страхового відшкодування страховальнику.

У разі визнання господарським судом страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури **вимоги кредиторів четвертої черги підлягають задоволенню у такому порядку:**

в першу чергу - вимоги кредиторів за договорами обов'язкового особистого страхування, зокрема:

- 1) медичне страхування;
- 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- 3) особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);
- 4) страхування спортсменів вищих категорій;
- 5) страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;
- 6) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
- 7) страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіат-

ричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;

8) страхування життя і здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи;

9) страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;

10) страхування персоналу ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, а також державних інспекторів з нагляду за ядерною та радіаційною безпекою безпосередньо на ядерних установках від ризику негативного впливу іонізуючого випромінювання на їхнє здоров'я за рахунок коштів ліцензіатів;

в другу чергу - вимоги кредиторів за іншими договорами обов'язкового страхування, які визначені ст. 7 Закону України "Про страхування";

в третю чергу - вимоги інших кредиторів-страхувальників, у тому числі вимоги за договорами страхування, за якими страхувальники мають право відповідно до законодавства України вимагати повернення частини виплаченої страховику страхової премії пропорційно різниці між строком, на який був укладений договір страхування, і строком, протягом якого фактично діяв договір страхування;

в четверту чергу - вимоги інших кредиторів.

Певні особливості є також у порядку реорганізації страховика (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення), що проводиться відповідно до законодавства України, з

урахуванням особливостей по забезпеченню правонаступництва щодо укладання договорів страхування, встановлених Міністерством фінансів України.

Бувають наступні типи реорганізації страховиків:

злиття — передбачає припинення діяльності двох (чи кількох) страховиків як юридичних осіб та передачу всіх майнових та немайнових прав і обов'язків до страховика — юридичної особи, який створюється внаслідок реорганізації.

приєднання — передбачає припинення діяльності одного страховика як юридичної особи та передачу всіх майнових та немайнових прав і обов'язків до іншого страховика — юридичної особи на правах філії чи без відкриття філії.

поділ — передбачає припинення діяльності одного страховика як юридичної особи та передачу за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах усіх його майнових та немайнових прав і обов'язків до кількох страховиків — юридичних осіб, які створюються внаслідок реорганізації.

виділення — передбачає створення страховика — юридичної особи (або кількох страховиків — юридичних осіб), до якого (яких) за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах переходять майнові та немайнові права і обов'язки страховика — юридичної особи, що реорганізується.

перетворення — передбачає:

- зміну організаційно-правової форми товариства, у вигляді якого було створено страховика, при цьому до нового страховика переходять усі майнові та немайнові права і обов'язки страховика, що реорганізується;

- перепрофілювання страховика у страхового посередника за умови погашення ним своїх майнових та немайнових обов'язків перед страхувальниками та перестраховиками.

Реорганізація страховика проводиться у таких випадках:

- а) за рішенням вищого органу страховика;
- б) за вимогою Міністерства фінансів України у зв'язку із застосуванням санкцій за порушення страхового законодавства згідно із ст. 43 Закону України "Про страхування", що передбачає:
 - реорганізацію у страхового посередника відповідно до нормативних актів, що регулюють діяльність страхових посередників;
 - об'єднання кількох страховиків із визначенням порядку передачі страхових зобов'язань за умови погодження на це власників страховиків;
 - залучення до числа учасників страховика інших страховиків (у тому числі іноземних страховиків) за умови проведення ними всіх розрахунків за зобов'язаннями та боргами страховика, строк сплати яких уже настав;
- в) за рішенням господарського суду в порядку, встановленому Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Страховик- правонаступник повинен виконувати вимоги Міністерства фінансів України щодо формування статутного фонду, дотримуватись економічних нормативів, не мати збитків, і його фінансове становище не повинно загрожувати інтересам страхувальників і кредиторів. Реорганізація страховика також не повинна призвести до збиткової діяльності страховика- правонаступника, порушення ним вимог Міністерства фінансів України щодо формування статутного фонду, економічних нормативів, виникнення становища, що загрожує інтересам страхувальників і кредиторів.

Реорганізація не повинна призвести до перешкод у забезпеченні права клієнта вільно вибирати страховика.

З метою оперативного та якісного проведення реорганізації та запобігання можливому приховуванню зловживань доцільно в контрактах з головою правління та головним бухгалтером страховика, а також керуючим та головним бухгалтером філії передбачати вимогу, якою при реорганізації припиняється розгляд поданих ними заяв на звільнення за власним бажанням до повного її завершення.

Страховики, які внаслідок реорганізації припиняють свою діяльність як юридичні особи, виключаються з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) і втрачають всі ліцензії, надані Міністерством фінансів України.

Страховики, створені внаслідок реорганізації, зобов'язані отримати ліцензії на здійснення страхової діяльності в Міністерстві фінансів України.

Про проведення реорганізації страховик, що реорганізується, дає повідомлення в засобах масової інформації у встановленому законодавством України порядку.

Під час реорганізації страховика сторонами — учасниками реорганізації має гарантуватися збереження відомостей, що становлять таємницю страхування, відповідно до ст. 42 Закону України "Про страхування" та законодавства України.

Страховик, що реорганізується, до моменту передачі за передаточним чи роздільним актом (балансом) майнових та немайнових прав і обов'язків надає звітність згідно із встановленим порядком.

Під час **реорганізації страховика шляхом злиття** активи і пасиви страховиків, що реорганізуються, в повному обсязі передаються страховику- правонаступнику, який створюється внаслідок реорганізації.

Страховики, що реорганізуються, виключаються з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків).

Новостворений страховик- правонаступник затверджує, згідно з законодавством України, нові установчі документи і отримує нову назву. Отримання ліцензії на проведення страхової діяльності здійснюється на загальних підставах відповідно до Закону України "Про страхування" та нормативних актів Міністерства фінансів України.

Цьому передують проведення таких заходів:

- а) прийняття рішення вищими органами страховиків, що реорганізуються, про обраний шлях реорганізації;
- б) перевірка фінансово-господарської діяльності страховиків, що реорганізуються, аудиторською фірмою, яка має ліцензію Аудиторської палати України та аудиторськими, що пройшли підвищення кваліфікації за програмою, погодженою з Міністерством фінансів України, зі складанням відповідних аудиторських висновків;
- в) вивчення мережі філій (якщо такі є) на предмет їх беззбиткової діяльності, відповідності технічним та кваліфікаційним вимогам;
- г) складання прогностичного балансу страховика- правонаступника на дату передачі активів і пасивів та розрахунку економічних нормативів за ним;
- д) підготовка установчих документів страховика- правонаступника, в яких має бути враховано, що страховик створюється шляхом злиття страховиків, які реорганізуються, і приймає на себе всі їхні права і обов'язки;
- е) укладення угоди між страховиками, що реорганізуються, та засновниками страховика- правонаступника про умови проведення реорганізації.

Угода про умови проведення реорганізації є основним документом, який визначає права та обов'язки сторін щодо порядку її проведення, і має забезпечувати оперативне прове-

дення реорганізації та виконання зобов'язань перед страховальниками у період реорганізації:

- а) призначення відповідних комісій для проведення реорганізації та інвентаризації у складі представників страховиків, що реорганізуються, та засновників страховика- правонаступника;
- б) повний перелік та обсяг активів і пасивів балансів страховиків, що реорганізуються, які підлягають прийманню-передачі;
- в) дату перерахування залишків коштів з розрахункових рахунків страховиків, що реорганізуються, на тимчасовий рахунок, відкритий засновниками страховика- правонаступника, та строк складання передаточного балансу з розшифруванням кожної статті цього балансу. Розшифрування статей балансу мають бути підписані уповноваженими особами — членами комісії, що проводять реорганізацію;
- г) перелік документів аналітичного і синтетичного обліку, що підлягають прийманню-передачі. Серед них обов'язково має бути книга реєстрації страхових полісів (договорів), річні звіти, документи, враховані на позабалансових рахунках, та інші документи з постійним терміном зберігання та терміном зберігання 10 і 75 років;
- д) строки проведення передачі основних засобів та інших матеріальних цінностей з оформленням відповідних актів, підписаних матеріально відповідальними особами страховика, що реорганізується, та засновниками страховика- правонаступника;
- е) строки передачі та оформлення відповідними актами незакінчених діловодством справ, бланків суворої звітності, архівів чи описів архівів;
- є) кадрове забезпечення ритмічної роботи страховиків,

що реорганізуються. Також має бути обумовлено те, що голова правління та головний бухгалтер не можуть бути звільнені до повного завершення реорганізації та внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) на підставі відповідного запису в трудовому контракті;

- ж) строки обміну акцій (свідоцтв про внесення вкладу до статутного фонду) акціонерів (учасників) страховика, що реорганізується, на акції (свідоцтва про внесення вкладу до статутного фонду) акціонерів (учасників) страховика- правонаступника, порядок продажу акцій (часток) акціонерами (учасниками) страховика та інші організаційні питання, пов'язані з формуванням статутного фонду, відповідно до законодавства України та нормативних актів Міністерства фінансів України;
- з) строки перереєстрації договорів страхування та перестраховування, переоформлення угод про спільну діяльність та розміщення резервів, прав власності за облігаціями внутрішньої державної позики та інших цивільно-правових угод;
- і) повідомлення орендодавця (якщо приміщення, де розташований страховик, що реорганізується, орендоване) про припинення договору оренди та укладення договору оренди з новим орендарем;
- к) інші питання за ініціативою сторін, які забезпечують оперативне проведення реорганізації.

Реорганізація страховиків шляхом злиття здійснюється лише за попередньою згодою Антимонопольного Комітету України, Міністерства фінансів України відповідно до ст. 43 Закону України "Про страхування".

Для отримання такої згоди страховик, що реорганізується, та засновники страховика- правонаступника подають до

Міністерства фінансів України такі документи:

- а) рішення вищого органу кожного страховика, що реорганізується, про обраний шлях реорганізації;
- б) установчий договір засновників страховика- правонаступника;
- в) аудиторський висновок щодо підсумків перевірки фінансово-господарської діяльності страховиків, що реорганізується;
- г) прогнозний баланс страховика- правонаступника на дату передачі активів і пасивів та розрахунок економічних нормативів за ним;
- д) баланси та розрахунки економічних нормативів на останню звітну дату страховиків, що реорганізується;
- е) угоду між страховиками, що реорганізується, та засновниками страховика- правонаступника про умови проведення реорганізації;
- є) аудиторський висновок про фінансовий стан та платоспроможність засновників страховика- правонаступника, бухгалтерську і фінансову звітність учасників (акціонерів) страховика на останню звітну дату для перевірки можливості виконання засновниками, акціонерами (учасниками) страховика своїх зобов'язань щодо формування розміру статутного фонду;
- ж) економічне обґрунтування запланованої страхової діяльності.

Крім того, до Міністерства фінансів України за місцем розташування страховика- правонаступника подаються інші документи, необхідні для реєстрації новоствореного страховика- правонаступника згідно із Законом України "Про страхування" та нормативними актами Міністерства фінансів України, які можуть бути надані засновниками страховика- правонаступника до проведення установчих зборів.

До Міністерства фінансів України за місцем розташування філій страховика- правонаступника також подаються документи для погодження відкриття філій, передбачені нормативними актами Міністерства фінансів України.

Під час **реорганізації страховика шляхом приєднання** активи і пасиви страховика, що реорганізується, в повному обсязі передаються страховику- правонаступнику. Страховик, що реорганізується, виключається з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків), і анулюються відповідні ліцензії.

Якщо приєднання страховика, що реорганізується, здійснюється на умовах філії чи із збереженням мережі філій (якщо такі є), одночасно до Міністерства фінансів України подається заява на отримання дозволу (чи дозволів) на відкриття філії (чи декількох філій) страховика- правонаступника.

Реорганізацію шляхом приєднання доцільно проводити без припинення роботи страховика.

Цьому передують проведення таких заходів:

- а) прийняття рішення вищим органом страховика, що реорганізується, про обраний шлях реорганізації;
- б) перевірка фінансово-господарської діяльності страховика, що реорганізується, незалежною аудиторською організацією, яка має ліцензію Аудиторської палати України, із складанням відповідного аудиторського висновку;
- в) вивчення мережі філій (якщо такі є) на предмет їх беззбиткової діяльності, відповідності технічним та кваліфікаційним вимогам;
- г) складання прогностичного балансу страховика- правонаступника на дату передачі активів і пасивів та розрахунку економічних нормативів за ним;
- д) проведення перевірки аудиторською організацією, яка

має ліцензію Аудиторської палати України, із складанням відповідних аудиторських висновків та аудиторами, що пройшли підвищення кваліфікації за програмою, погодженою з Міністерством фінансів України, фінансового стану та платоспроможності нових засновників страховика- правонаступника, які внаслідок реорганізації мають взяти участь у формуванні його статутного фонду;

- е) прийняття рішення вищим органом страховика- правонаступника про шляхи реорганізації;
- є) складання угоди між страховиком, що реорганізується, та страховиком- правонаступником про умови проведення реорганізації.

Угода про умови проведення реорганізації є основним документом, який визначає права і обов'язки сторін щодо порядку її проведення, і має забезпечувати оперативне проведення реорганізації та виконання зобов'язань перед страховальниками у період реорганізації:

- а) призначення комісії для проведення реорганізації та інвентаризації у складі представників страховика, що реорганізується, та страховика- правонаступника;
- б) повний перелік та обсяг активів і пасивів балансів страховиків, що реорганізуються, які підлягають прийманню-передачі;
- в) дату перерахування залишків коштів з розрахункових рахунків страховиків, що реорганізуються, на тимчасовий рахунок, відкритий засновниками страховика- правонаступника, та строк складання передаточного балансу з розшифруванням кожної статті цього балансу. Розшифрування статей балансу мають бути підписані уповноваженими особами — членами комісії, що проводять реорганізацію;
- г) перелік документів аналітичного і синтетичного обліку,

що підлягають прийманню-передачі. Серед них обов'язково має бути книга реєстрації страхових полісів (договорів), річні звіти, документи, враховані на позабалансових рахунках, та інші документи з постійним терміном зберігання та терміном зберігання 10 і 75 років;

д) строки проведення передачі основних засобів та інших матеріальних цінностей з оформленням відповідних актів, підписаних матеріально відповідальними особами страховика, що реорганізується, та засновниками страховика- правонаступника;

е) строки передачі та оформлення відповідними актами незакінчених діловодством справ, бланків суворої звітності, архівів чи описів архівів;

є) кадрове забезпечення ритмічної роботи страховиків, що реорганізуються. Також має бути обумовлено те, що голова правління та головний бухгалтер не можуть бути звільнені до повного завершення реорганізації та внесення відповідного запису до єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) на підставі відповідного запису в трудовому контракті;

ж) строки обміну акцій (свідоцтв про внесення вкладу до статутного фонду) акціонерів (учасників) страховика, що реорганізується, на акції (свідоцтва про внесення вкладу до статутного фонду) акціонерів (учасників) страховика- правонаступника, порядок продажу акцій (часток) акціонерами (учасниками) страховика та інші організаційні питання, пов'язані з формуванням статутного фонду, відповідно до чинного законодавства України та нормативних актів Міністерства фінансів України;

з) строки перереєстрації договорів страхування та перестрахування, переоформлення угод про спільну діяль-

ність та розміщення резервів, прав власності за облігаціями внутрішньої державної позики та інших цивільно-правових угод;

і) повідомлення орендодавця (якщо приміщення, де розташований страховик, що реорганізується, орендоване) про припинення договору оренди та укладення договору оренди з новим орендарем.

Страховик, що реорганізується, та страховик- правонаступник звертаються із спільними клопотаннями до Міністерства фінансів України для одержання позитивного висновку щодо можливості проведення реорганізації і подають такі документи:

а) рішення вищого органу страховика, що реорганізується, про обраний шлях реорганізації та відповідне рішення вищого органу страховика- правонаступника;

б) аудиторський висновок щодо підсумків перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, що реорганізується;

в) прогнозний баланс страховика- правонаступника на дату передачі активів і пасивів та розрахунок економічних нормативів за ним;

г) баланси та розрахунки економічних нормативів на останню звітну дату страховика, що реорганізується, та страховика- правонаступника;

д) угоду між страховиком, що реорганізується, та страховиком- правонаступником про умови проведення реорганізації;

е) аудиторський висновок про фінансовий стан та платоспроможність нових засновників страховика- правонаступника, бухгалтерську і фінансову звітність учасників (акціонерів) страховика на останню звітну дату, якщо не повністю сплачені їх частки в статутному фонді або як-

що приєднання здійснюється з додатковим збільшенням розміру статутного фонду;

- є) інші документи, передбачені нормативними актами Міністерства фінансів України для внесення змін і доповнень до установчих документів страховиків, які страховик- правонаступник може надати до прийняття рішення вищого органу страховика- правонаступника про внесення змін і доповнень до установчих документів у зв'язку з приєднанням.

При ліквідації страховика у разі, коли учасники страховика прийняли таке рішення і страховик не має зобов'язань перед страхувальниками, Міністерство фінансів України приймає рішення про виключення страховика з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків).

Ліквідація страховика, що має зобов'язання перед страхувальниками, у разі визнання його банкрутом здійснюється у порядку, визначеному ст. 45 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», зокрема: при здійсненні ліквідаційної процедури цілісний майновий комплекс страховика може бути проданий тільки у разі згоди покупця взяти на себе зобов'язання страховика-банкрута за договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня визнання страховика банкрутом.

Виключення страховика з державного реєстру суб'єктів підприємницької діяльності органами державної влади і органами місцевого самоврядування у зв'язку з його ліквідацією або реорганізацією здійснюється тільки після внесення відповідних змін у Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків).

ТЕРМІНИ:

Страховий агент - громадянин або юридична особа, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Страховий брокер - юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Страхові брокери - громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, - не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування.

Страхувальник - юридична особа або дієздатний громадянин, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страховик, що реорганізується — це страховик, який внаслідок реорганізації передає майнові та немайнові права і обов'язки іншому страховику, його правонаступнику (іншим страховикам, його правонаступникам).

Страховик- правонаступник — страховик, що внаслідок реорганізації приймає майнові та немайнові права і обов'язки страховика, що реорганізується (страховиків, що реорганізуються).

Передаточний баланс — баланс страховика, що реорганізується, на день припинення діяльності страховика. Якщо страховик має філії, то складається консолідований баланс, і в тому числі баланси в розрізі філій. Оскільки передаточний баланс має силу акта приймання-передачі, він підписується головами правлінь та головними бухгалтерами страховика, що реорганізується, та страховика- правонаступника.

Роздільний баланс — баланс страховика, що реорганізується, на день припинення діяльності страховика, активи і пасиви якого розподілені між ним і страховиком- правонаступником (страховиками- правонаступниками). Якщо страховик має філії, то складається консолідований баланс, і в тому числі баланси в розрізі філій. Оскільки роздільний баланс має силу акта приймання-передачі, він підписується головами правлінь та головними бухгалтерами страховика, що реорганізується, та кожного страховика- правонаступника.

Філія страховика — відокремлений підрозділ страховика, який не є юридичною особою, діє на підставі окремого положення, виступає від імені головного страховика, має свій розрахунковий рахунок і здійснює страхову діяльність, передбачену положенням про філію, за наявністю відповідно оформленої довіреності головного страховика і дозволу Міністерства фінансів України за місцезнаходженням філії страховика.

Стан справ щодо банкрутства страхових компаній

Порушено справу про банкрутство	Джерело
Арбітражний суд Харківської області (м. Харків, пл. Свободи, 5), Порушив справу (№ 12176/7-74) про банкрутство: ЗАТ "Страхова компанія "Восточна Україна" (м. Харків, ул. Войкова, 1-А, р/р 1467108 в ХОД АК АППБ "Аваль", МФО 350589, код 21266966).	"Голос України" № 41 (2288) від 07.03.2000
Постановою арбітражного суду від 30.01.1996 страхове акціонерне товариство "ЕВАНС" (м. Харків вул. Квітки-Основ'яненка, 7) визнано банкрутом. Печатку страхового акціонерного товариства "Еванс" вважати недійсною.	"Голос України" № 98 (2598) від 06.06.2001
Господарський суд Миколаївської області постановою від 13.08.2001 визнав банкрутом та розпочав ліквідаційну процедуру (справа № 2/127) ЗАТ "Акціонерна страхова компанія "Миколаїв-АСКО", м. Миколаїв, вул. Робоча, 2А, к. 709. Ліквідатором призначено Томашевського О. О. (ліцензія Міністерства економіки України № 00035). Претензії кредиторів приймаються протягом місяця з дня публікації оголошення.	"Голос України" № 155 (2655) від 31.08.2001
Арбітражний суд Хмельницької обл. (м. Хмельницький, майдан Незалежності, 1) порушив справу № 8/259-Б про банкрутство АТ "Страхова компанія "Цитадель", вул. Свободи, 36, к. 601, р/р 26007301077 в Ощадбанку, МФО 315784.	"Урядовий кур'єр" № 22 від 05.02.2000

ДЛЯ НОТАТОК